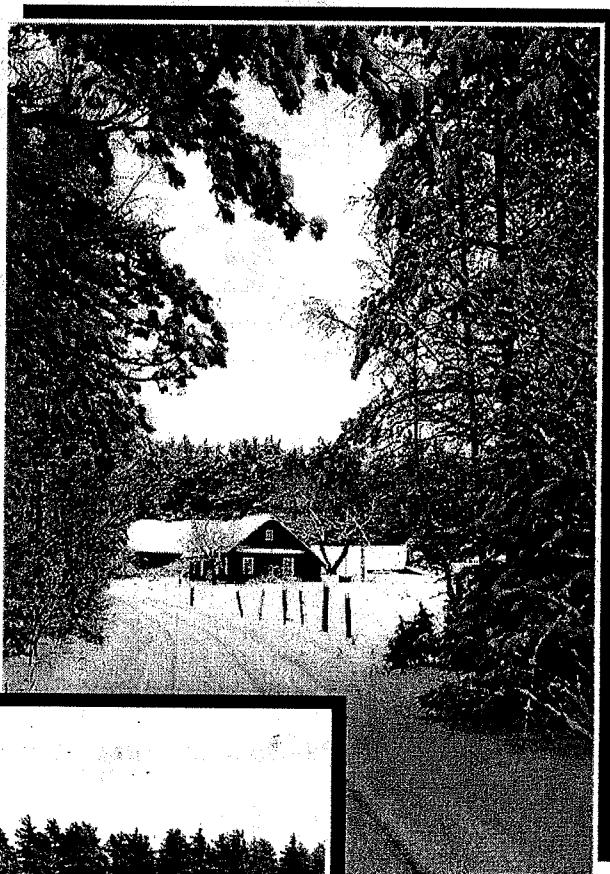
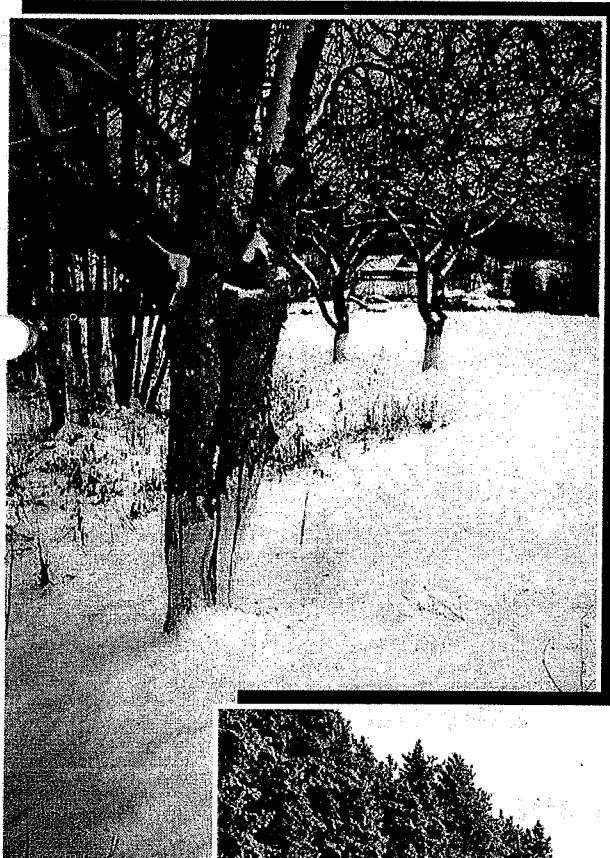

LADAKALNIS

I (55)

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO LEIDINYS 1997 sausis-kovas

ŠIAIME NUMERYJE

KAS TIE VALSTYBĖS IŠPERKAMI PLOTAI?

GINUČIŲ MUZIKANTAS

**GAMTOS ĮVAIROVĖ NACIONALINIAME PARKE
PAPROTINĖS PIRTIES REIKŠMĖ**

TURINYS

J. Laurynėnas

Kas tie valstybės išperkami plotai?

3psl.

KRAŠTOTYRA

D. Savickaitė

Ginučių muzikantas

4psl.

PARKO GIRIŲ TAKAIS

B. Šablevičius

Vabalų įvairovė nacionaliniame parke

4psl.

A. Survilaitė

Kryžiažodis "Parko girių takais"

6psl.

ETNOGRAFIJA

Paprotinės pirties reikšmė

6psl.

ŽMOGAUS EKOLOGIJA

D. Savickaitė

Saldu, gardu, o gal karšta?

7psl.

VOLUNGĖ

B. Šablevičius

Tam pasauly visko būna

8psl.

L. Stanaitis

Nuoširdus laiškas menininkei

9psl.

Laimės piliulė

A. Jurkaitis

Nutylėjimai

9psl.

BROLIO PRANCIŠKAUS PASTOGĖJE

L. Stanaitis

Etika ir ekologija

10psl.

PASAULIO PARKAI

L. Stanaitis

Suomijos nacionaliniai parkai

10psl.

I. Čeponienė

Geros naujienos iš Rusijos

14psl.

L. Stanaitis

Naujieji metai Vaišnoriškėje

14psl.

Kas tie valstybės išperkami plotai?

Didelė ir įvairi Aukštaitijos nacionalinio parko teritorija. Idomi ne tik savo gyvūnija ir augalija, bet ir teritorine priklasomybe. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nustatė ANP suteikti valdyti šiuos valstybinės žemės ir vandenų fondo sklypus: Utenos apskrityje Utenos rajone 5086,52 ha bendro ploto miškų ūkio paskirties sklypų ir 871,6 ha valstybinio vandenų fondo, Ignalinos rajone -

798,06 ha žemės ir 3010,7 ha vandenų, Vilniaus apskrityje, Švenčionių rajone - 3109,64 ha žemės ir 581,8 ha vandenų. Dar 4000 ha žemės kol kas neapibrėžta priklausomybė - lyg ir ANP, lyg ir buvusių kolūkių nuosavybė.

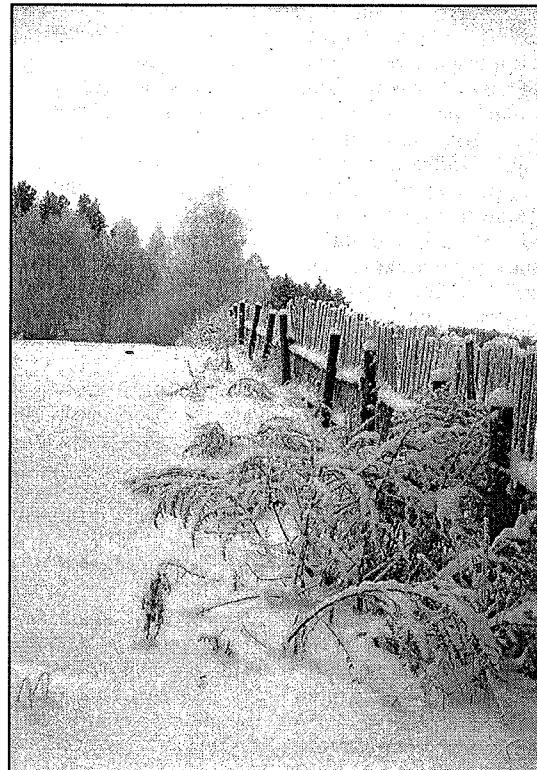
Sprendžia problema dėl sugrąžinamų žemių ir žemės, apaugusių mišku. Dauguma žmonių galvoja, kad parko teritorijoje negrąžinamos nei žemės, nei žemės, apaugusios mišku, arba specialiai sudaromos kliūtys dėl grąžinimo. Skaudu, kad tokiai nuomonė dažnai suformuoja privatizacijos specialistai, pateikę klaidingą informaciją arba tiesiog nepilnai išaiškinia esamą situaciją. Būna ir tokį atvejų, kad savininkas kuria savo įstatymus arba savaip juos išsiaiškina. Gyvenimas sukurė jau nemažai tokį situaciją. Kaip pavyzdį galiu papasakoti ilgai trukusį nesupratimą dėl Stripeikių bitininkystės muziejaus užimamų žemės. Agrari-

lio tokio Lietuvoje muziejuas egzistavimą ir klaidindami patį savininką. Po ilgų ginčų pavyko iroduti, kad jie neteisūs, bet galybė neigiamų emocijų jau buvo išlieta, o buvęs savininkas nuteiktas pries ANP. Nesuderinta reformos specialistų nuomonė sukuria papildomus ir visai nereikalingus konfliktus tarp ANP gyventojų ir ANP direkcijos. Valdininkai tokias problemas turėtų analizuoti kabinetuose ir tik po bendros nutarties pateikti gyventojams. Jeigu tai būtų tik vienas kartas! Panašiai atsitiko ir Vaidziuškėse. Jau buvo paruošta byla grąžinimui, sugaištas laikas, išmokėti atlyginimai už atliktą darbą, byla nuvežta į apskritį, žmogus laukė ir džiaugėsi, o viskas nuėjo niekais, nes tai buvo valstybės išperkama žemė. Gaila, kad aukštesnių instancijų specialistai šių problemų sprendimo nederina su ANP darbuotojais.

Galite paklausti - kas tie valstybės išperkami plotai? Kodėl juos išperka valstybė? Tai plotai, kurie reprezentuoja Lietuvos grožį, savitumus ir tai turi būti prieinama kiekvienam Lietuvos pilieciui ar jos svečiui. Kažin, ar tai leistų savininko užverta tvora? ANP teritorijoje yra vertingū miškų, kurie yra skirstomi zonomis. Tiks atitinkamų zonų miškai yra grąžinami žmonėms. Šios zonas - apsaugos, ūkinė, rekreacinė, konservacinė, rezervacinė. Ūkinės veiklos zonoje grąžiname visiems - ir vietiniams, ir nevietiniams gyventojams. Konservacinių zonose grąžinama vietiniams gyventojams arba tais atvejais, kai dalis sklypo yra ūkinėje zonoje. Rekreacinių zonoje anksčiau nebuvo grąžinama, tačiau

dabar vyriausybė priėmė naujų įstatymų ir šios teritorijos žemė yra grąžinama tik vietiniams gyventojams - kada savininkas pats gyvena rekreaci-

ma ją atsikelia i ANP. Yra paruošti plotai kompenzacijai mišku, daug kas juos ir pasiėmė. Sekminai išsprendēme Puziniškio kaimo gyventojų pro-

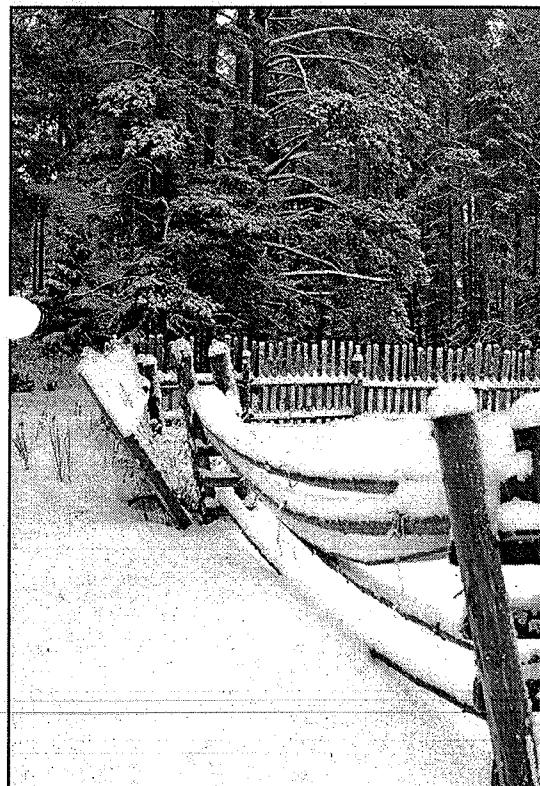
neje zonoje, o aplink jo gyvenamają vietą yra tėvų ir senelių žemė. Rekreacinių zonoje galima atsiimti žemę, bet yra daug apribojimų ir ja praktiškai beveik negalima naudotis. Būna tokį atvejų, kada vienos gyventojas atsiima žemę rekreacinių zonoje, o jos savininkui, gyvenančiam Kaune, ji negrąžinama. Vėl nauji nesusipratimai, bet įstatymai yra tokie ir juos privalu vykdyti.

Asmeninio ūkio tvarumo problemas tokios pat, kaip ir visoje Lietuvoje. Jei žmogus turi išgiję asmeninio ūkio žemę, jis gina įstatymai ir buvęs savininkas negali jos susigrąžinti. ANP taip pat taikomas kelios kompeniacijų rūšys. Iš parko teritorijos buvusių žemę galima išsikelti kur nori, o vienos gyventojams galii-

blemas - žmonių žemę papuolė į valstybės išperkamus plotus, bet buvo parinkti kiti plotai netoli kaimo ir žmonės gali atgauti savo nuosavybę toliau, nei buvę sklypai. Techniškai tai atrodo taip - buvęs sklypas ivertinamas pinigine išraiška, tą sumą atitinkantis sklypas grąžinamas kitose vietoje. Sklypas šiuo atveju gali padidėti ar sumažėti - tai priklauso nuo medynų tūrio.

Klausimų daug, jie užtektinai painūs. Mielai konsultuočiai visus interesantus, kad liktų kuo mažiau nesusipratimų. Mane galima rasti ANP direkcijoje arba paskambinti tel. 47472.

Jonas LAURYNENAS
ANP žemėtvarkininkas,
nuotraukos
Algirdo Panavo

Žemės grąžinimo klausimai šiandien aktualūs tiek visai Lietuvai, tiek ir Aukštaitijos nacionaliniams parkui. Išskirtinė situacija sukuria valstybės išperkamų žemės klausimai. Bet ir ANP

KRAŠTO TITYRA

GINUČIŲ MUZIKANTAS

Pamenu, prieš porą metų vykusioje rudens gėrybių šventėje grojo kapela iš Ginučių. Tuomet mano akį patraukė inteligentiškos išvaizdos, labai energingas šios kapelos narys. Didžiuile žiltelėjusi plaukų kupteta apsupta galva energingai lingavo į muzikos taką. Tuomet pagalvojau, kad gal tai koks kaimo mokytojas. Niekada žmogus negali nuspėti ateities. Po metų mane likimas suvedė su jo žmona. Ji man ir papasakojo, kad smuikas, kuriuo jis grojo, - paties pasidarytas.

Po tokios ilgos ižangos reikia pasakyti, kad šiandien norėčiau šnekęti apie Kazį Šuminą ir jo jaukią moterį Genovaitę, gyvenančius Ginučiuose.

Mūsų regione dažna pavardė Šuminas. Tad pasidomejau, iš kur ji atkeliau į Ginučius. Pasirodo, kad pono Kazio senelis atvyko į Ginučius užkuriai. Seniau čia buvo tik aštuoni gaspadoriai, nes buvo tik aštuoni valakai žemės. Dabartinių jų troba statyta tėvų

žemėje, paties rankomis. Sodyba stovi prie kelio, apaugusi gražais senais medžiais. Kieme daug technikos, bet tame jaučiasi tvarkingos moters ranka. Laipteliai užvedė mane į jaukų namelj. Atvažiavau, aišku, nelaiku, kaip tikra mieščionė - šeimininkai, kurie keliaisi, matyt, daug anksčiau nei aš, buvo sugulė po piečio pogulio. Bet, ačiū Jiem, neišvijo, o dar ir labai malonai priėmė.

Ponas Kazys grot pradėjo būdamas penkiolikos metų. Ši meną "nusižiūrėjo" iš Genovaitės brolio. Tuomet grodavo savo malonumui. Taip iki vestuvių. Man labai įdomiai skambėjo žodis "smuikė". Mes kažkaip jam vis vyrišką giminę pripaišom, o čia taip meilėliai, - lyg apie mylimąja. Po to šis žavus gaspadorius mokėsi amato. Stripeikių kaime gyveno kal-

vis Nasevičius. Jis ir buvo pono Šumino mokytojas. Ponia Genovaitė dar prisimena, kaip joms žiedelius padarydavę... Po to darbas buvo daug prožkesnis. Dirbo paprasstoje kaimo kalvėje. Sukūrė šeimą. Bebandydamis turtingesnę buitį sukurti, net Latvijon su žmona buvo nusikraustė, bet tėviškė yra tėviškė. Traukia namo ir gana. Klausiau - ar per tą laiką nesmuikavo. Ponas Kazys liūdnai atsakė, jog tuomet kiti rūpesčiai buvę. Tik šeimininkė tyliai papasakojo, kad kartą beverdant vakarienę nusikėlė Kazys smuiką, dulkes nubraukė, ir taip jai miela širdžiai pasidarė, tokia jau na pasijuto... net ašarą nubraukė iš gerumo... Taip būdavo retai. Tuomet šeimininką kalvystė užvaldžiusi buvo. Pats sukonstravo net du traktorius, roges su "propele-

riu". Kambarje kaba giminaičio tapytas portretas prie paties sutvertu traktoriaus. Jo kalti balkonų turėklai puošia, ir ignaliniečių namus. Darbar, regis, visi jaunatviški blaškymaisi aprimo. Ir vėl patraukė muzika. Jau net penkis smuikus ponas Šuminas turi pasidare! Nieks jo nemokino. Kažkada buvusi seną smuiką rekonstravo, išsinagrinėjo jo sandarą, taip ir mokėsi. Vienas gražesnis, kitas geriau skamba, trečias mielesnis... šeštasis jau laukia savo eilės. Dėklus smuikams taip pat pats pasidarė. Groja trise. Tik gailisi, kad kai dabar į vaka ruškas nuvažiuoja, vis rečiau senųjų dainų beprereikia. Groja visi iš klausos. Bene labiausiai mane pralinksmino į jų repeticijas įžengės "modernizmas". Ponai Ivanauskai grojantys su Šuminu,

irašo savo muzikinę partiją į kasetę, o ponas Kazys pagal ją paskui repetuoja namuose. Taip ir ilgi žiemos vakarai neprailgsta, ir vakarų tamsa nebebaisi. Bepasakodamas ponas Kazys užsikosėjo į juokdamasis sakė - vis per tas moteris, buvau Ignalinos kultūros namuose šventinėje valsitybės įkūrimo vakaroneje, tai taip nušokdino... perkaitau, o vėliau per stagiai atvėsau... Šypsosi ponia Genovaitė iš vyro šnekų - ne taip jau lengva vienai tvarkytis. O Šuminų namai iš tiesų laba jaukūs - visur nuostabiai švaru, virtuveje didžiulės auksaspalvių svogūnų pyrnes, kambarje lelijos žiedus krauna, kitame smidras, pasirodo, jam net virš penkiasdžimties metų, žaliuojantis...

Išvažiuojant ponas Šuminas sakė - jūs tik ruoškit vakarones, mes pagrosim. Ponia Genovaitė nusiypsojo savo gera, jaukia, atlaidžia šypsena - ir Ginučių neuzmirškit.

Dalia SAVICKAITĖ

PARKO GIRIŲ TAKAIS

VABALŲ ĮVAIROVĖ NACIONALINIAME PARKE

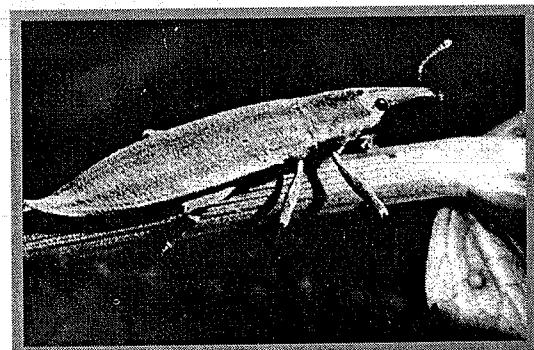
Normaliose Europos šalyse gamtos apsaugai skirtama daug dėmesio, daug lėšų ir daug darbų. Jau keletas metų ten atliekami kompleksiniai gamtos tyrimai - biologinės įvairovės įvertinimas. Tai logiška: augalija ir gyvūnijos grupės neegzistuoja pačios savaime, atskirai, o glaudžiuose ryšiuose vienos su kitomis. Mūsų Parke šioje srityje padaryta nemažai, dar

daugiau reikės padaryti. Stuburinių gyvūnų sudėtis žinoma bent iki 80 procentų jų sisteminio sąstato. Tačiau be galio įvairi vabzdžių fauna Parke išaiškinta vos apie 1-2 proc. visos jos įvairovės. Tai itin sudėtingi tyrimai, lėtai dirbamas darbas. Tačiau 1996 m. žengtas pirmas, bet platus žingsnis: pradėta apibendrinti parko vabalų fauna. Šiuo darbu siekiama: 1.

Kokią reikšmę turi vabalai gamtos procesuose? Labai didelę. Daabar pasaulyje žinoma apie 1 mln. vabzdžių rū-

šių, iš kurių net 1/4 dalį sudaro vabalai. Kitaip tariant, vabalai pagal rūšių gausumą užima pirmą vietą ne tik vabzdžių pasaulyje, bet ir pasaulinėje gyvūnų faunoje. Lietuvoje dabar žinoma apie

3500 rūsių (aprašyta mažiau) vabalų. Dėl speciaлистų trūkumo vabalai tyrinėjami labai lėtai. Tuo tarpu ši vabzdžių grupė labai svarbi ekosistemų dalis. Praktiskai nėra nė (nukelta į 5 p.)

VABALŲ ĮVAIROVĖ NACIONALINIAME PARKE

(atkelta iš 4 p.)

vieno gamtinio komplekso, kuriamo nebūtų vabalo, jų neatskiriama būties dalis. Taip buvę vidur-

sėkmingai tai darė, nes maisto atsirado sočiai. Nebesodinkime bulvių nei pomidorų - ir jūs nė su žiburiu neberasite tų prakeiktų kolorado va-

džių lapų ir kamienų, nuo žemės paviršiaus ir iš gaudomųjų duobių, iš požievės ir medienoje, iš organinių atliekų, gyvūnų ekskrementų, iš grybų, iš gaudyklų su jauku. Renkant vabalus "iš eilės", nustatytas suradimų dažnumas, o iš to - rūšies

santykinis gausumas:

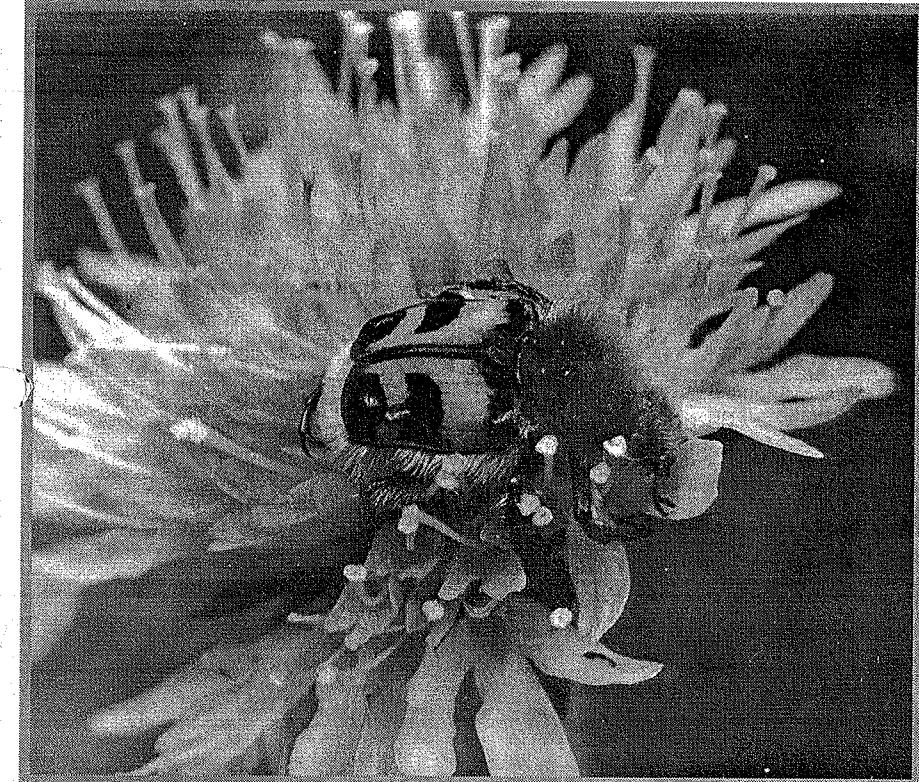
1. Reta rūšis - Raudonosios knygos atstovas arba reta;
2. Apyretė - tarpinė padėtis tarp "reta" ir "nereta";
3. Nereta - sutinkama nedidžiųjų ir tik kai kuriose vietose;
4. Dažna - rūšis rasta įvairiuose biotopuose dažnai arba gausiai.

Retumo savo-ka reliatyvi: reto, apyretės

rūšys, esant geroms sąlygomis, gali pasirodyti gausiai, ypač nedidelėse teritorijose. Kai kurių rūšių dažnumą nustatyti keblu ir netikslina, pvz., kolorado vabalo, kailiagraužių, daržovių "kenkėjų" ir pan. Tačiau rūšys, kai mūsų Parkas (arba Lietuva) atsiduria jų arealo pakraštyje, visada išlieka retomis.

Per tiriamajį laikotarpį surinkta vabalų rūšys iš 54 šeimų. Tai 67 procentai Lietuvos vabalų šeimų. Kol kas apibūdinotos 486 rūšys. Gausiausios šeimos pasirodė esą žygiai - 53, lapgraužiai - 56, straubliukai - 109, ūsuociai - 29 rūšys. 4 rūšys iš Raudonosios knygos, 65 rūšys yra retos Parko mastu. Detalesni rezultatai, rūsių sąrašai yra ANP mokslo skyriuje. Darbas tęsiamas toliau.

Bronius
ŠABLEVIČIUS,
nuotraukos autorius

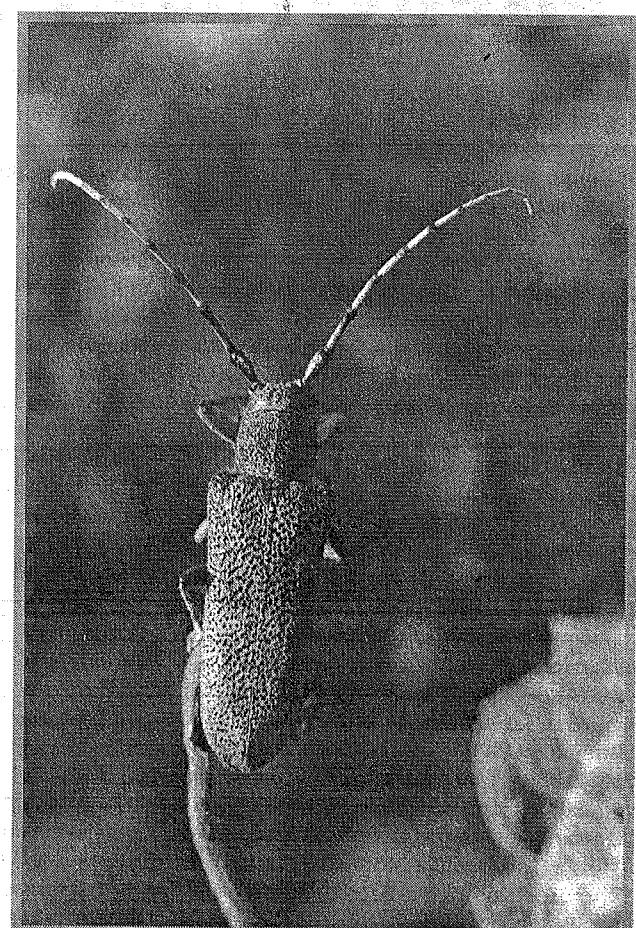

lų. Jų vaidmuo ekosisteminė medžiagų apytakos rate yra didžiulis ir niekuo nepakeičiamas. Seinas, bet itin idomus pavyzdis iš Australijos. Eupiečiai iš žemyną atvežė galvijus. Palaipsniui jų daugėjo, tuo pačiu ganiklose karvės palikdavo savo "tortus", kurie, didelei anglų nuostabai, pasilikdavo gana ilgam laikui pievose. Kai galvijai nuklojo mėšlu visas ganiklas, fermeriai suprato nebetekę jų. Artėjo ūkinė katastrofa. Kas išgelbėjo pradėjusių klestėti Australijos gyvulininkystę? Tai mėšlavabaliai, Lietuvoje visų paniekinai vadintami, aišku, šūdvabaliais. Būtent jie, atgabenti iš Europos, émė ardyti australietiškų galvijų mėšlą ir ganiklos vél tapo švarios ir tinkamos. Toks krachas gyvulininkystę ištiktu ir Lietuvoje, jei ne tie paniekinti vabalieliai, paklusdamsi Dievo prisakymui veistis,

ramžiais, su visuomenės tamsumu žengjame ir į 21-ąjį amžių). Pvz., kas atsitiktų, jei nebūtų vabalų-maitėdžių? Miškuose ir laukuose volioti žuvusių gyvuliu, žvérių ir kitų gyvūnų lavoniukai, - ilgai, kol jų nesuadytų mikroorganizmai. Bet iki tol jie skleistų aplink mirtinias ligas, nuodytų aplinką. Tačiau vabalai daro žalą ir žmogui. Kodėl ir kaip? Atsiminkime per amžių: **vabalai nekalti, kaltas žmogus!** Jei nuėda kopūstus, runkelius, ropes ir rapsą, bulves ir linus, tai reiškia, kad vabalai nuo "pasaulio pradžios", kai žmogaus dar nebuvo, jau maitinosi tais augalais, iš kurių buvo išvestos naminės veislės. Spragė ar koloradas maitinosi laukiniu kopūstu, laukine bulve, o kai šios kultūros atsirado didelių plotų daržuose, vabalėliai, paklusdamsi Dievo prisakymui veistis,

balų. Štai iš kur kyla vabalų žala - iš žmogaus! Arba: kuo vabalas kaltas, kad jį gamta sukūrė ir maistui jam davė tik pušį? Tai jis ją ir valgo. O žmogus eina ir kovoja prieš pušę kenkėją straubliuką. Niekada nenugalės.

Mūsų Parke vabalai pradėti tirti nuo nulio - nuo atsitiktinių rinkimų dirbant ornitologų ir botaninų darbų. Pirmasis mano vabalas Parke sugautas 1985 m. Kaip vabalai buvo surinkti? 8 būdais: gaudant entomologiniu tinkleliu žolinėje dangoje, renkant nuo me-

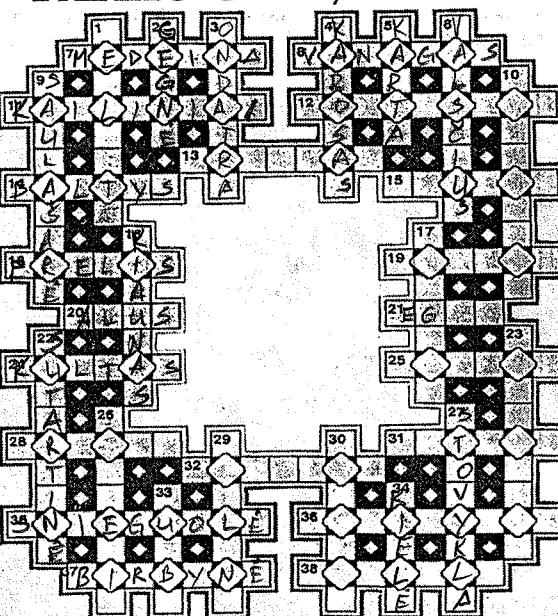

Vertikaliai

1. Dvigeldis moliuskas.
2. Stogą laikanti konstrukcija.
3. Vandens žirkė.
4. Karpinių šeimos žuvis.
5. Viena organizmų generacija.
6. Administracino pasiskirstymo vienetas.
7. Vabzdžiaėdis augalas.
8. Pievoje augantis pusiau parazitinis augalas, kurio žolės nuoviru nuo seno buvo gydomos akių ligos.
9. Ežeras Ignalinos rajone, kurio pavadinimas susijęs su brangiakaliu žvéreliu.
10. I griežlę panašus paukštis.
11. Keliais balsais atliekamas liaudies kūriny.
12. Samana.
13. Juodasis beržo grybas.
14. Laikinoj nakvynės vieta.
15. Dekoratyvus gražaižiedžių šeimos augalas.
16. Kryžmažiedžių šeimos augalas, kurio senesni lapai senovėje buvo dedami į sriubas vietoj pipirų.
17. Kunigas, garsus Ignalinos krašto švietėjas.
18. Ankstį pavasarį ledus išspardantis paukšteliš.

Horizontaliai

1. Senovės lietuvių miško ir medžiokles deivė.
2. Raibas plėšrus paukštis.
3. Žieminis drabužis iš kailio.
4. Literatūros žanras.
5. 1835-1920 m. Lietuvoje naudotas ilgio matas.
6. Ežeras netoli Trainiškio kaimo.
7. Upė, Pisos dešinysis intakas.
8. Vanaginių šeimos paukštis.
9. Skystų ir birių kūnų saikas (0,82 litro).
10. Gérimas, gaminamas iš miežių salykių.
11. Plikaséklis augalas.
12. Subjekto išaukštinimas, lydimas atitinkamų apiegių.
13. Pavasarinė gélė, pavadinta graikų mitologijos atgimstančios gamtos dievaičio vardu.
14. Dysnos kairysis intakas.
15. Bitės patinėlis.
16. Ignalinos krašto fotomenininkas.
17. Anksciausiai pavasarį pražystanti gélė.
18. Varpinių šeimos augalas.
19. Lietuvių liaudies pučiamasis muzikos instrumentas.
20. Grybas, kurio vaisiakūniai buvo naudojami prakurooms.

**KRYŽIAŽODIS
“PARKO GIRIU TAKAIS”**

Sudarė A. SURVILAITĖ

LENONGRAFIJA**PAPROTINĖS PIRTIES REIKŠMĖ**

Kad pirties lankymas dar XV a. žmonaus pasaulėjautoje turėjo nemažą reikšmę, matome Švitrigailos susirašinėjime su Romos popiežiumi. Pirmasis labai reguliarai, netgi kas dieną lankė pirtį. Būdamas Rygoje (apie 1426 m.), jis rašė popiežiui, kad šis tokią jo praktiką sankcionuotų. 1431 m. liepos 21 d. raštu kunigaikščiui buvo leista pirtis lankytı netgi šventomis dienomis. Daug ką sako ir tai, kad Švitrigailą kai kurie jo priesai kaltino nutolimu nuo krikščionybės ir pagoniškų papročių laikymusi. Šis ekskursas į istorijos įvykius tiesiogiai nekalba apie pasaulio kūrimo atkartojimą bei išganymą, tačiau liudija, kad pirties lankymas bei périmas buvo reikšmingas senovės lietuvių dvasinei pusiausvyrai.

Gilioje senovėje baltų kosmogoninių pažiūrų susidarymui didelę reikšmę turėjo higieninės procedūros, atliekamos su miltu vandeniu bei karštuose garuose. Dar žalvario amžiuje žinomas statins, vadinamas pirtimi (ar panašia šio žodžio forma), kuriaame ne tik gyventa, bet ir garintasi, pertasi. Per tūkstantmečius pirties pastatas ar patalpa ir tame atliekamos procedūros buvo mitizuotos, o kai pasaulio atsiradimo istorija tapo šventąja istorija, konkretūs pirties procesai virto susakralintoje erdvėje atliekamais ritualais.

Ligi XX a. vidurio Rytų Lietuvoje dar daug kas vandenį pirčiai šildė loviuose ar kubiluose, leisdami į juos iki raudonumo įkaitintus riedulinius akmenis. Šis procesas buvo vadinamas milimu. Milė akmenis (“Eisim pirtin, mačiau akmenis milia”). Daugeliškis, Ignalinos r.) ir vandenį (“Jau miltas vanduo”. Tverečius). Etimologiskai žodis “milti” giminingas veiksmažodžiui “pamilti”, “sumilti” (“Ale ir sumilimas: čiulbasi, čiulbasi.” Vilkaviškis), “primiliimas” (“Kad tik dievas duotų jai primiliam, o mano brolelis seniai ant jos dantį gelia”. Vilkaviškis). Palyg. sanskrito milati “susijungti”, “susivienyti”, milata “sujungtas”, “susivenytas”. Lietuviams buvo žinomas žodis “milinys”, “meilė”, “potraukis” (“Vai kuo užėjo milinys - ans maloninas” Satės, Skuodas). Taigi žodis “milti” reiškė karšto akmens ir vandens meilę, susijungimą, samtuoką.

Nuošaliuose Lietuvos kaimuose žmonės dar XIX a. tikėjo, kad moliniame ar mediniame inde virtas viralas ar vanduo, metant į jį įkaitintus akmenis, esąs sveikesnis. Tokiu pat būdu šildomas vanduo naujagimiams praushti. Tai akmens amžiaus buities atgarsiai, kai kitokio būdo viralui virti netzinota. Toks virimo būdas, išlaikytas per keles tūkstantmečius, tapo tarytum tradicija,

dėl to įsitvirtino tikėjimas teigiamu milto viralo poveikiu žmonių ir gyvulių sveikatai.

Pirtyje miltas vanduo buvo naudojamas gimdymo metu, skrandžio ir kitoms ligoms gydyti. Dar reikšmingesnis buvo vandu užpiltas ant karštų akmenų ir pakrosneje surinktas į geldele. Nemažą reikšmę įgydavo akmenys, sugruzdę krosnyje arba suskilinę į duose juos milint. Jie buvo naudojami veterinarijoje. Vandens ir akmens milimas buvo išganinges senovės žmonių išradimas: garais galėjo apšildyti gyvenamąją patalpą, pašutinti maistą. Žiniomis apie akmenis ir vandenį buvo pasiaiškinti nesuprantami gamtos ir visatos reiškiniai, netgi Pasaulio sukūrimas.

Gimdyvės garinimas pirkioje ant kubilėlio arba moters gimdymas prigarintoje pirtyje taip pat susijęs su pasaulio kūrimo vaizdiniu. Lietuvoje žmogaus gimimas bei gimdymas buvo tiesiog vadinamas pirtimi. “Tai ir tu esi gerą pirtį pérusi,” - sakytą atėjus lankytı gimdyvės. S.Daukantas samprotavo, kad pasaulis yra išperėtas. Žmogaus gyvenimas taip pat vadintas pirtimi. Apie Skuodą sakoma: “Ana tokią pat pirtį yra pérusi, kaip ir aš”, t.y. taip pat sunkiai, vargiai gyvenusi.

(nukelta i 7 p.)

PAPROTINĖS PIRTIES REIKŠMĖ

(atkelta iš 6 p.)

Pagaliau paminėsime vieną milimo būdą, bene reikšmingiausią momentą pirtyje. Tai "garo déjimas", užliejant po truputį vandens ant karštos krosnies. Kaimo pirtis - garinė pirtis, o garai - miltas vanduo, virtęs smulkiais lašeliais, kaip ir rūkas, migla, S.Daukanto "dumpis". Buvo tikima, kad garuose vanojantis vanta (!), iygijama dviejų kosminiu pradžia milimo energijos ir šitaip grįžtama į pasaulio pradžią, kai dar tebebuvo švarus rūkas, tolesniu pasaulio kūrimosi procesu neužterštas ir dėl to valantis. Rituale "garo déjimui" suteikiama svarbi reikšmė. Paruošiamas specialus švarus vanduo atskirame mediniame inde, vanduo semiamas mediniu kaušu, apie Švenčionis ar XX a. prieš liejant "pirmą garą" (kaušą) persižegnojama, visų tylima susikaupus. Po to į vandenį pamirkomas vantis ir dedamos ant krosnies pašutinti, pašutinus pagal tradiciją dedamos ant plautų, o jei jų nėra, išdalijamos į rankas.

Liaudies atmintyje dar nebogai išlikusi

nuomonė, kad pirtyje buvo siekiama piminio švarumo. Vienoje liaudies dainoje sakoma, kad skaistumą moteris praranda kartu su mergyste ("Kai aš jauna buvau pas motulę, buvau skaisti be meilužio." Širvinės). Reikia suprasti, kad "meilužis", t.y. prausimasis yra pastanga bei priemonė atstatyti, nors kuriam laikui gražinti pirmnę skaisčią būseną. Kadangi tikėta, jog žmogus į "šį pasaulį" ateina švarus, skaistus, tai skaistumas suprantamas metafizine prasme, todėl ir skaistinimas pirtyje turi šią prasme. Tai paliudija dar XVII a. periantis kartojuamos tradicinės žodinės formulės, pvz., "Svidu, žibu, tvasku, skaistinuosi". Ši formulė, atrodo, buvo tariama pagal vanojimosi ritmą traukiant atitinkamą melodiją. Vienokius ar kitokius žodinius ar melodingus pritarimus vantages judesiams teko girdeti XX a. pirtyje.

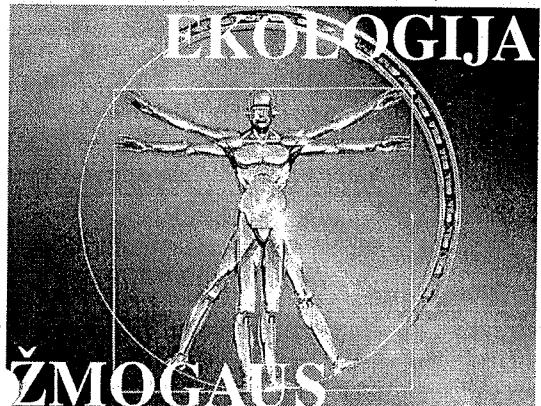
Iš viso to, kas pasakyta, aiškėja, kodėl nuo seno baltų gentys bei tautos pirtį laikė išskirtine, šventa vieta, o procedūras iprasmino paprotiniai ritualais. Buitine pirtis tapo "anapusinio" pasaulio simboliniu atkartoju. 1989 m. Paparčių apylinkėje (Kaišiadorių r.) B.Gumbrevičius išsakė

liaudies pasaulėžiūrą, kad "pirty kaip bažnyčio reikia būti".

Pirties lankymas buvo tradicijų sankciniuotas kaip privilomybė pagarbinti Aukščiausiojo Kūrėjo darbą, todėl buvo draudžiama elgesiu įžeisti pirtį, krosnį, ugnį, vandenį ir procedūras. Pirtyje negalima keikti, nevalia susipykusiems kaimynams susieiti į vieną pirtį, o jei nori susieiti, privalo susitaikyti, nevalia apkalbėti kitų, būti savanaudžiu. Nedorą žmogų vydavo iš pirties, kol šis neatspraudavo bendruomenės, negaudavo išganymo ir neišpirkdavo savo kalčių išsiperdamas apeiginėje pirtyje. Buvo draudžiama viskas, kas neatitiko paprotinės pirties esmės ir, kaip manyta, trukdė žmogaus sielai išganingai santykiauti su Kūrėju per Jo kuriamą pasaulį.

Vadinasi, mūsų pirmtakai siekdavo siełos išganymo bei dvasinio apsivalymo sekdamai Aukščiausiojo kūrėjo - Dievo darbą. Aukščiausiu Kūrėjo darbu buvo laikomas pasaulio kūrimas, pasiaiškintas mitu apie pasaulio atsiradimą, įvykus krošninio Vandens ir "ugningo" Akmens milinimo aktui.

Paruošta pagal S. DAUNIO "Paprotinės pirties soteriologiniai aspektai"

Burnos gleivinė atspresnė fiziniams poveikiams nei kiti žmogaus organai - lengvai pakanka temperatūros pokyčius, rūgščių ir druskų poveikį, kurių gausu mūsų maiste, jėrežimus ir kitokius pakenkimus. Be to, ji sugeba greit regeneruoti.

Burnos gleivinė yra sudaryta iš kelių sluoksnų. Viršutinis sluoksnis - epitelis. Jo storis nevienodas. Atskirose dalyse, pvz., ant lūpų ir skruostų, jis storės, liežuvio ir burnos apačioje - plonesnis. Gomurys ir dantenos padengtos suragėjusių epitelii ir atlieka apsaugines funkcijas.

Kitas gleivinės sluoksnis - pati gleivinė. Šiame sluoksnje yra maitinančios epitelį kraujagyslės ir

nervai. Šis sluoksnis perėina į pogleivį, sudarytą iš puraus jungiamojo audinio. Liežuvio gleivinės sluoksnis yra tamprai susaugęs su tarpraumeniniu jungiamuoju audiniu.

Visas liežuvis yra padengtas mažučiai skonio receptoriais. Išskiriami trys šių receptorių tipai. Grybo formos, kuriuos galima ižiūrėti liežuvio paviršiuje - jie atrodo kaip dideli raudoni taškai. Šie receptoriai atskiria saldų skonį. Kiti receptoriai - lapo formos, išsidėstę išilgai ant užpakuolinių liežuvio kraštų. Tai labai smulkios skersinės raukšlelės, atskirtos siauromis vagutėmis. Jie skiria sūrumą. Vagelių formos receptoriai, išsidėstę V raidės forma prie

Saldu, kartu, o gal karšta?

liežuvio šaknies, skiria kartumą.

Dar vieni receptoriai - lyg siūleliai yra tolygiai išsidėstę visoje viršutinėje liežuvio puseje. Šie receptoriai jaučia prisilietimą, šaltį ir karštį, maisto tirštumą. Jų paviršius periodiškai apragėja ir nusilupa. Sergeant kai kuriomis ligomis, pvz., skrandžio opa, sutrinka normaliai šiuo receptorių veikla, nes suragejęs sluoksnis laiku nenukrinta. Liežuvis apsidengia baltomis apnašomis.

Visoje gleivinėje, jei ji tik turi pogleivį, išsidėsčiusios seilių liaukos. Ypatingai daug tokų liaukų yra ant lūpų. Šios

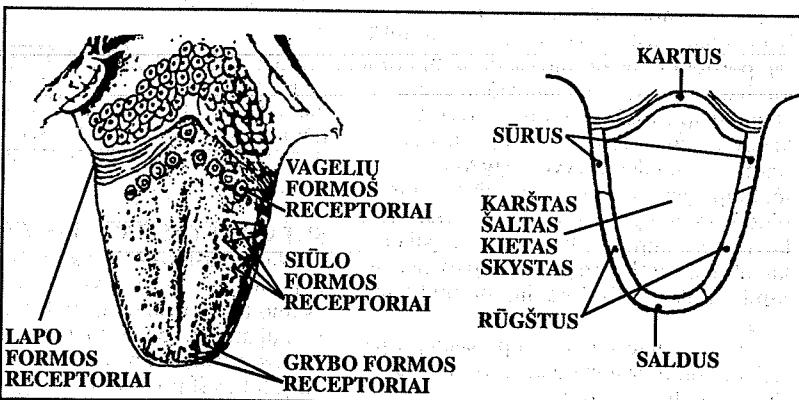
liaukos išskiria taip vadintinas maišytas seiles. Suaugusieji per parą į išskiria apie 1500 ml. 99,4% jų sudaro vanduo, likusius 0,6% organinės ir neorganinės medžiagos. Vaikų seilės truputį rūgštėsnes.

Seilės reikaltingos, kad maistas būtų normaliai virškinamas. Jos sudrėkina maistą, pradeda ji skaidyti. Esantis seilėse mucinas sukliuoja maistą į gumulėlį, kuris lengvai nuryjamasis ir sėkminges gali keliauja virškinamuju traktu. Jau burnoje prasideda maisto virškinimas: seilėse esantis fermentas alfa amilazas išskaido angliavandenius.

Seilės padeda pajusti maisto skonį.

Seilės maitina ir dantų emalį. Drėkindamas burnos gleivinę, seilės apsaugo ją nuo išdžiūvimo, "nuplauna" birias ir praskiedžia skystas kenksmingas medžiagias. Mucinas neutralizuoją rūgtis. Seilėse yra ir toks fermentas - lizocimas, naikanantis bakterijas bei greit išgydantis gleivinę nuo pažidimų. Gydanties antibioticais, apsinuodijus sunkiųjų metalų druskomis, sergeant skrandžio opa, lizocimo aktyvumas mažėja.

Pagal užsienio spaudą paruošė D. SAVICKAITĖ

Ar skaitė Broniaus rašinį pirmuojuose puslapiuose? Tai mokslininko požiūris į aplinką. Sausokas, argumentuotas, dažniausiai neginčtinės. Dažnas pažsta Bronių būtent tokį. Šiandien "VOLUNGĖJE" susitiksime su Broniumi - kandoku, be galio jautriu, tokiu vienu dideliame būryje...

Kodėl jis šiandien nori kalbėti su mumis taip... nežinau. Tiesiog besiruošdama rašyti šį tekstą varčiau D.K.Džibrauno knygutę ir radau tokį tekstą: "Sakyk mums, kaip pažinti save. Ir jisai atsake:

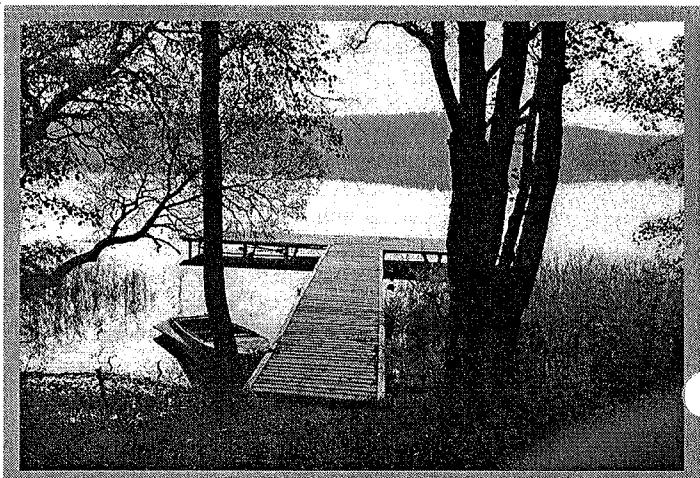
Jūsų širdys tylomis žino dienų ir naktų paslaptis.
Bet jūsų ausys trokšta išgirsti širdies žinią.
Jums maga pažinti žodžiais tai, ką visada žinojote mintyse.
Jums maga pirštais paliesti nuogą savo sapnų kūną."

Susipažinkite.

Redaktorė

VOLUNGĖ

B. ŠABLEVIČIAUS nuotrauka

TAM PASAULY VISO BŪNA

TOKS ATSITIKIMAS MIŠKE

Ėjome mišku. Draugas pasakė: "Mums skauda kairė koja". Ar tau yra ką nors paňaus sakę? (Žinau, kad to nėra buvę. O klausiu šiaip sau, - kad pavydėtum.)

UŽRAŠAS ANT DURŲ

Nebūk kukliu tarp tų, kurie nesupranta tavo kuklumo, kvailys.

PELĖDOS NORAI

Ko nori vienišas žmogus, vienišius, pelėda? Kad jaustu draugų artumą? Kad galėtų džiaugtis jų dėmesiu? Kad koks nors darbas, poelgiai, mintys, žodžiai suvienytu su kuo nors? Taip taip taip. O kai sėdi visų užmirštas, tai jautiesi, kaip lokys žiemą - tik savo, tik savo nuosavą leteną čiulpi tyliai, kaip lokys žemos urve ir taip išgyveni ligi pavasario? Tik taip! Tik iš savęs. O, koks tai darbas ir menas.

SUNKUS IEŠKOJIMAS

Paklausyk!.. būk mano brolis.

KAS TEN ALŲ GERIA?

Paskutinis alus byra į skrandį. Vidurnaktis. Sėdime trys. Apie menus kalbame. Trys būsimos kaukolės.

REIKALINGAS EKSTRASENSAS

Reikia būtinai būtinai žinoti, su kokiais žmonėmis gyvenime susitikti negalima.

MIRČIŲ KONVEJERIS

Jei kas dabar pažvelgtu per langą (nebent A.Sabonis, nes gyvenu antram aukštate), perstebtu: tas bronius sėdi lovoje (!) ir turi lyg knygą, lyg malðaknygę... Skaitau... "Etiudai apie mokslininkus". Knygoje visoki genijai lomonosovai, dekartai, kopernikai ir kepleriai gyveno gyveno - ir mirė. Kaip gyveno! Ašarom sprink! Kokius lobius žmonijai paliko! Ir mirė... Tokia stora knyga, o biografijos trumpos. Tik įsijauti į talentingą pasakojimą, o jau ir pabaiga, jau ir mirti reikia. Baisus genijų mirčių konvejeris.

O viską daro naktis: kaip visas, ji paňaikina būtit. Ir lieka pats gyvenimo branduolys, pats baisumas.

**Bronius
ŠABLEVIČIUS**

JEI KVAILAS - TAI ILGAM

Nežinojau, kad reikia ruošti ateičiai. Kaip užkeiktas - niekada neįsivaizdavau savęs ateityje. Gyvenau lyg nebūdamas. Neširuošau ateicioi ir negyvenau. Tai kas gi buvau? Niekas. Bet ir kiti nebuvu geresni!

NE VISADA MEILĖ AKLA

Jis taip myli save, kad neleis sau pražūti. Jie ir nepražuvo, o aš pražuvau. Todėl kad niekad savęs nemylėjau. Kiek tik beat simenu iš pačios vaikystės - mylėjau tik kitus! O jie, pasirodo, net nebuvu verti to mano jausmo.

DYKUMOJ LENGVIAU BŪNA RYTAIS

Dvasinė dykuma. Brendu per ją. Tai gyvenimo būdas. Dykuma - tai gyvenimo būdas. Štai ir ši vakara - visą vakarą - ilgą vakarą - egzistuoju. Viskas už manęs. Nieko manyje. All in non-existence. Tieki nedaug gyventi skirta.

Rytais būna lengviau.

GALIMOS NELAIMĖS IŠVAIZDA

Neprisiaukink ne tau skirtų žmonių. Nes ką darysi, kai prie jų būt negalési?

ZMOGAUS SUTVĖRIMAS

Gavau tavo laišką. Ir aš vėl ... esu! Dėl keleto žodžių!

PATYRIMAS KENKIA SVEIKATAI

Kuo daugiau turiu draugų, tuo didesnis vienatvės pojūtis. Gal todėl, kad jų tarpe nėra to, kuris stovi ant aukščiausio laiptelio? Štai vakaras. Maudžia širdyje nuo patrito.

SUTARTIES PASIRAÝMAS VIDURNAKTI

Naktį nuslopsta žmogaus buitis, bet iškyla tai, kas verta gyvenimo. Todėl naktį esame tikri, be kaukių. Vidurnaktį, degant laužui ant ezero kranto ir žvaigždėmis virš galvos, pasiraýkime kokią nors dvasinę sutartį. Ji bus stipri, kol būsim gyvi.

ELEKTROS STULPAS STIPRESNIS SU ATRAMA

Jei nori, kad tave paremčiau, palaiky ir tu mane. Ar žinai, kad be tavo buvimo esu silpnas?

NUKRYPTUSIO GYVENIMO IŠDAVA

Štai sėdžiu vienas, o draugas toli - prie Mūsų Upės. Kiek ten buvo pagonybės pojūčių, dvasisios džiaugsmo. Bet nebenoriu su juo: gyvenimas kitaip pakrypo, nukrypo, iškrypo. Silpnas aidas vis dėlto atsiliepia - tai anu metų palikimas diligina. Die, kaip gera buvo gyventi, kaip gera. Praeitys išgyventas džiaugsmas mirė, nepalikdamas net kapo.

"Kaip gera... - sakydavo jis. - Kaip b bloga, prisiminus, kaip būdavo gera."

ŽAVUS, MALONUS KŪNO DÜLÉJIMAS

Eterje sugavau Elvį Preslį. Ispraudžiau į magą. Nuostabu. Klausau. Gera. Liūdna. Paskaitau apie Čaikovskį. Apie Mocartą. Ir dūlėju. Po truputį. Net neskauda.

NAUDINGOS KLIŪTYS

Gerai nebuvu niekada. Visada yra kas nors. Nežinau, ar čia tikrai mano žodžiai, bet aš juos išgyvenau iki galio. Negi taip ir turi būti gyvenime? Gal tai ir yra tas, kas skatina eiti į priekį per kliūtis?

TRUPUTIĜ YVAS KASDIEN

Lėtai lėtai sėdžiu už stalą. Pirmadienis. Vienas lėtai lėtai sėdžiu. Mintys vos velkasi. Bet suvokiu, kad nieko nereikia. Žiūriu prieš save, išgirstu savo kvépavimą, sugurgia pilve, pulsas retas, stiprus, su kiekvie nuvinšniu jis kresteli galvą. Mintyse berorė erdvę. Neragintas iš galvos nukrenta plaukas, pusiau lenktas guli prieš akis. Susniežti koją, vėl sugurgia pilve. Nieko nereikia, bet dar gyvas. Ačiū visiems.

VOLUNGE

Linas STANAITIS

NUOSIRDUS LAIŠKAS MENININKEI

Nežinau, ar esi patyruusi, todėl nesutikras jog suprasi, ką aš jaučiu, kai vasaros pradžioje, ant žemės gulant suteimai, paupiaišauvilioja lakštingalų treles. Arba kai visą kas gyva užlūliuoja vaikinė strazdo giesmę.

Ar esi tai patyruusi, kai vos užuodus pavasario dvelksmą, noris jo traukti į plaučius kuo daugiau. Ikvépt, ikvépt, ikvépt

ir neiškvépt. O išėjus iš žemės pašalui, leistis pradžiūvusiai keliais ir takeliais kur akys veda. Ar esi kada nors jautusi tą keistą pavasarinių ilgesį? Na, nebūtinai pavasarinių. Jis aplanko ir vėliau, vasaros pradžioje ar pabaigoj, sirpstant bobų vasarai arba krentant pirmajam sniegui.

Koks didelis yra gamtos grožis ir tobulumas! Nė viena meno

rūšis tikriausiai nesugeba taip išlaivint žmogaus jausmų, nes gamta veikia visas jūsles: akis, nosį, odą, ausis ir... Tiesiog neįmanoma viso to apsakyti. Juk tam, kad išmoktum pajusti ir suprasti gamtos kūrinius, visiškai nereikia studijuoti meno kritiką ar kultūros istoriją. O taip yra todėl, kad gamtos suvokimas mumyse yra nuo pat gimimo.

Malonai nustebino mūsų laikraščio skaitytojo Arvydo Jurkaičio laiškas. Jis Utenos "Verdenės" literatų klubo narys, išleidės pora savo eilėraščių rinkinuką. Jis mums pasiūlė savo meilės lyrikos eilėraščių. Laiške mini, kad vasaras praleidžia ANP teritorijoje - Minčioje, su draugu drožinėjo rodykles į monitoringo stotį; pokalbio metu sužinojau, kad šis šaunus dviejų sūnų tėvas savęs ieško ir dramoje - vaidina Utenos savieklinių teatrų kolektyvuose.

Redaktorė

Arvydas JURKAITIS

•••
Tu moterų pusej. Aš - vyru...
Nors bažnytėlėj raudonoj pati
Suma - -

•••
Dievulėlio paukštūžėlei bučiniu
Akis pramerksiu.
Ateinanti šventa naktis prasideda
Ryte - -

•••
Kai esi šalia - geriu iš laimės.
Kažkur toli - iš sielvarto geriu...
Gal nebebūsiu jau nebūsiu toks - -

•••
Nesu geresnis nei vakar.
Gal būsiu geresnis ryto?
Prūmk mane tokį, koks šiandien.

•••
Ar angelai žegnojas? Vakaras...
Toks vakaras, lyg šuo liūdnom akim
Pažerė ašaras... Vėl be tavęs.

•••
Yra takelis, atsiras ir kelias.
O ašara į ateitį nubėga -
Gilyn, pro smiegą - -

•••
Būk man papraščiausias vakaras -
Nušluostyk nuo alijošiaus dulkes,
Krėsle patogiai atsiloški - išgersime
Kavos.

•••
Šviesusis mano nerime,
Kodel neprashomas taip byra ašaros?
Kur tas dangus, beprotiškumo simbolis?

LAIMĖS PILIULĖ

O vakar suraudau laimės piliulę. Žingsniavau sau patenkintas mišku ir staičia apmiriau pakelta koja. Iš po tamsžalių, vietomis parudavusių bruknienojų į mane žvelgė tamsiai raudona peržiemojusios bruknelės akis. Iškart pasitempiau lyg damos akivaizdoje ir, žemai žemai nusilenkęs, nuraškiau. Vos tik įsidėjau uogelę burnon, įvyko stebuklas. Pasaulis nušvito man visomis vaivorykštės spalvomis. Erdvė aplinkui pradėjo suktis ir raibulioti. Ant pušų kamienų, ant samanų, ant mažų eglaičių, ore - visur ēmė šokinėti daugybė saulės zuikių. Peržiemojusi uo-

gelė buvo sultinga, saldi, ir kažkodėl prisimišiau vaikystėje bruknių kisielių, kurį virdavo mama. Sirdi užliejo nenusakomai palaiminga šiluma. Norėjosi leistis vaikiškai pasišokinėjant takeliu tolyn, verstis kūlio, kartis į aukščiausią pušį, o po to šokti ištiesus rankas lyg sparnus. Ir ką žino, gal ir būčiau nuskridęs virš besivaduojančių iš ledo ežery, pernykšte žole rusvų salų ir pusiasalių, laibakamienėmis pušimis pasišiaušusiu kalvų. Tačiau nepadariau to. O tik mišlingai šypsdamas, tarytum bijodamas išsklaidyti ši burtą, létai nužingsniau tollyn.

Bet aš buvau LAIMINGAS.

•••
Ir vėl sparnais, ir vėl žemelén, vėl.
Žemele klaikiai šqala! Paémus
trupin nuo stalo, gal nebemesk?..

•••
Pasižiūrek iš veidrodžio giliau -
Nebus gyvenimas sluoksniuotas tortas,-
Zaidi ambicijom, lyg kortom - - -

•••
Ir vėl tylejimas ir vėl kažką - - -
Atplaukiant žodžiui - dygsta melas...
Ateik. Išgerk. Bet nieko nesakyk.

•••
Virpėjime gal sielos susitiks?
Ar, ar girdi atšalusi širdie?!

Sudegs žvakelė nepratarusi sudiev...

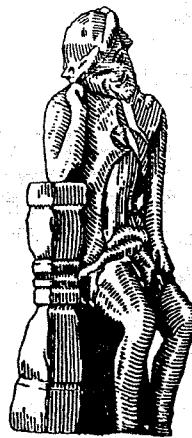
•••
Ir keik gyvenimą kuris
Pašiko tiesiai tau į lovą. -
Pati rinkais pilnesnį lovį...

•••
Beaugindama gėles vien turgui
Pavargai... Vieną žiedą man palik.

Aš skrisiu, pamatysi skrisiu, tik - - -

•••
Meilė nugrimzdo į dumblinę dugnā.
Mes abu nekalti papraščiausias dalykas
Tavo akys pradeda keistai blizzgēt...
Nusišypsok dar sykį ir -
Laiminu tavo dienas.

BROLIO PRANCISKIAUS PASTOGĖJE ETIKA IR EKOLOGIJA

Rugėjė mėnesį Bratislavoje vyko trečioji tarptautinė konferencija aplinkos apsaugos planavimo ir etikos klausimais. Ypač karštose diskusijos vyko dėl visuomenės požiūrio į gamtinę aplinką formavimo. Išties, sunku paneigtį per šimtmečius nusistovėjusią nuomonę, kad žmogus yra gamtos valdovas. Todėl mėginant šį požiūrį pakeisti, pirmiausia reikia pradėti nuo pamati - žmogiškiosios etikos taisyklų ir moralės normų.

Kad įvertintume žmonių elgesį visuomenėje, naudojamės etikos taisyklėmis. Aukšsinės moralės normos, deja, šiandien dažnai yra bejėgės. Mat jos pernelyg tvirtai susietos su nacionaliniais papročiais, socialiniemis grupėmis. Krikščionių Dievo išakymai taip pat nėra efektyvūs, nes juose kalbama apie elgesio kraštutinumus, bet ne apie kasdieninę būti. Tradicinė etika visiškai nieko neužsimena apie žmonių elgesio, kai niokojama gamta, vertinimą. Dėl šių priežasčių ir gimė ekologinės etikos idėja.

Pagrindinė ekologinės etikos taisykė - tai negriovimo-kūrimo principas: "elkis taip, kad nesunaikintum nieko, kas sukurta (gamtos arba žmogaus) iki tavės, saugok tai, o esant reikalui, tobulink." Kad būtų aiškiau, ką norima šiuo principu pasakyti, reikėtų panagrinėti kai kuriuos terminus:

1. Griovimas (naikinimas). Pasaulys rauja pusiausvyra. Būtų galima teigti, kad gyvenimas yra griovimo ir kūrimo procesų visuma. Tačiau natūralios virsmų grandinės nederėtų painioti su žmogaus veikla. Priesingai gamtos pusiausvyros fenomenui, žmogaus veiklos ribos taip išsiplėtė, ir jos padariniai yra tokie ilgalaičiai, kad juos galima būtų vadinti liekamaisiais, arba tiesiog neatitaisomais. "Griaunama" dvejopais tikslais: kad atlaivinti erdvę naujiems kūriniams, arba tiesiog sunaikinimo tikslu. Pirmuoju atveju gamtos dėsniam nepriestat-

raujama. Juk dar mūsų protėviai sakydavo, kad visa, kas gyva, miršta tik tam, kad jų vietoje užgimtu nauja gyvybė. Antruoju atveju išryškėja homo sapiens ego, kai asmeniniai interesai iškeliauti aukščiau visuomeninių (po manęs - nors ir tvanas). Būtent toks požiūris negali būti toleruojamas.

2. Visa, kas sukurta. Tai tiek gamtinės, tiek kultūrinės vertybės. Viskas, kas sukurta žmogaus, arba pačios gamtos.

3. Iki tavės. Turima galvoje gamtinė evo liucija ir žmonijos raida. Individus yra mirtingas, ir jo egzistencija labai trumpa. Bet veiklos pėdsakai išlieka ilgai. Mirdamas žmogus nieko negali pasiūti su savimi. Jis gali tik ką nors sukurti šiame pasaulyje (arba sunaikinti) ir palikti tai ateities kartoms.

4. Saugojimas ir tobulinimas. Individus gali sukurti ką nors naujo, arba keisti tai, kas jau yra, taip kaip jam patinka. Draudžiamas tik viena - griauti ir naikinti.

O štai taip negriovimo-kūrimo principas siejasi su kitais moralės terminais:

● Géris ir blogis. Kūrimas yra géris, griovimas - blogis. Géris be blogio neegzistuoja, ir žmonės abu juos apibūdina moralės normomis. Tačiau visiškai nėra prasmės kalbėti apie blogį apskritai. Kur kas svarbiau yra atpažinti ir pasmerkti blogio nešejas - konkrečius asmenis, niokojančius gamtą, kultūros paminklus, teršiančius aplinką ir tuo būdu kenkinčius kitų žmonių sveikatai.

● Pasirinkimo galimybė. Moralės normos veiksmingos tik tada, kai jas pripažista dauguma. Individus arba sąmoningai laužo jas, arba prie jų taikosi. Negriovimo-kūrimo principas nepateikia problemų sprendimo. Vadovaudamas šiuo principu, individus ga-

li patys pasirinkti, kokiu būdu tai atliliki. Štai dėl ko labai svarbu, kad gamtos niokojimas būtų nuolat pabrėžiamas kaip amoralus elgesys.

● Gyvenimo prasmė ir kasdienė elgsena. Žmogaus gyvenimo prasmė yra kurti, bet ne naikinti. Tuo reikėtų vadovautis ir kasdieniniuose darbuose. I nuolat išklyantį klausimą "ką daryti?" atsako minėtas principas: "kurti, nesunaikinant nieko, kas jau kurta!"

● Orumas. Principas remiasi žmogiškuoju orumu, nes asmenybei suteikiama kūrejo galia. Be to, besilaikantys šio principo slaukia moralinės paramos.

● Atsakomybė. Kiekvienas žmogus turėtų jaustis atsakingas už visų gamtos ar žmonių kūriinių išsaugojimą ateinančioms kartoms.

Negriovimo-kūrimo principas yra ekologinės etikos pagrindas. Nuo tradicinės etikos pastaroji skiriasi trim pagrindiniais bruozais:

Ivairovės pripažinimas. Tai biologinė rūšių, ekosistemų, kraštovaldžių, kultūrinių vertibių, nacionalinių tradicijų ir netgi politinių pažiūrų ivairovė. Autoritarizmas nėra natūralus. Tik nuolat atsinaujinanti ir gausėjanti ivairovė yra gyvybės Žemėje pagrindas.

Globalinis mąstymas. Tai susiję su tam tikru atsargumu imantis bet kokios veiklos. Šiuolaikinis mokslas ir inžinerija pripažista visas įmanomas priemones, kad pasiektų norimų rezultatų. O pagal šią etiką imtis kokios nors veiklos galime tik tada, kai esame tikri, jog mūsų veiksmai netaps griaunamąja jėga.

Prievartos nenaudojimas. Bet kuris griovimo-naikinimo procesas prasideda nuo prievartos. Ekologinės etikos koncepcijoje bet kokia prievarta - tiek žmogaus, tiek gamtos atžvilgiu - yra nepateisinama.

Visuomenės nuomonė yra didelė jėga. Todėl ekologinio švietimo uždavinys yra ne tik propaguoti gamtinės vertybės, skelbtinės "žališias" idėjas, bet ir siekti, kad ekologinė etika būtų visuotinai pripažinta.

Pagal konferencijos medžiagą
parengė L. Stanaitis

PASAFULI PARKAI

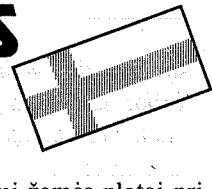

Paskutiniaisiais metais Lietuvoje pradėta saugoti daug naujų teritorijų. Buvo įkurti 4 nauji nacionaliniai parkai: Dzūkijos, Žemaitijos, Kuršių nerijos ir Trakų. Drauge su seniausiu Lietuvoje Aukštaitijos nacionaliniu

parku jie užima 138 tūkst. ha, arba 2,3% Lietuvos teritorijos. Tačiau pats parkų įkūrimo faktas dar neužtikrina gamtos apsaugos ir kitų jiems keliamų uždavinų įvykdymo. Skirtingai nuo kai kurių savo kaimynų, mes neturime

ypač senų tradicijų saugomų teritorijų valdymė. Todėl šioje naujoje rubrikoje bus pristatomai kitų šalių parkai, jų problemas bei ypatumai. Tikimės, kad tai bus įdomu tiek specialistams, tiek parkų gyvenimui besidomintiems skaitytojams.

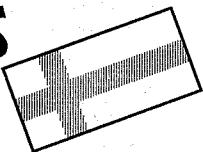
SUOMIJOS NACIONALINIAI PARKAI

Anot pačių suomių, kiekvienam jų priklauso gabalėlis miško, ezero, pelkės ar jūros. Taip yra todėl, kad valstybės val-

domi žemės plotai priklauso šios valstybės piliečiams. Suomai didžiuojasi tuo, kad turi (nukelta i 11 p.)

SUOMIJOS NACIONALINIAI PARKAI

(nukelta iš 10 p.)

teisė laisvai naudotis gamtos turtais. Jie gali laisvai keliauti po šali, plaukioti, maudytis upėse ir ežeruose, nakvoti po atviru dangumi. Jie puikiai suvokia, kad tai įpareigoja gerbti kitų piliečių teisę į ramybę ir pačią gamtą. Šios tradicijos yra gilias šaknis. Jau 1880-aisiais metais A. E. Nordenskiöld pasiūlė įsteigti saugomas teritorijas. Nuo šio pasiūlymo iki pirmųjų saugomų teritorijų įsteigimo praėjo nemažai laiko. Tik 1938 m. (metais vėliau, negu kad buvo įsteigtas Žuvinto rezervatas - pirmasis rezervatas Lietuvoje - aut. past.), buvo paskelbtas pirmasis valstybės saugomų rezervatų ir nacionalinių parkų sąrašas. Iš jų iki šių dienų išliko tik du. Dar septyni parkai įkurti 1956 metais. 1982 metais naujai įsteigta saugomų teritorijų sąraše buvo 21 nacionalinis parkas. Šiandien suomai sėkmingai šeimininkauja 30-yje (!!!) nacionalinių parkų, išsibarsčiusių po visą šalį ir atstovaujančių beveik visas Suomijos gamtines sistemos. Dvidešimt septyni nacionaliniai parkai yra Suomijos miškų ir parkų tarnybos žinioje. Kitus 3 parkus tvarko Suomijos miškų tyrimo institutas. Gamtos apsaugos padaliniai parkuose pavaldūs Suomijos aplinkos apsaugos ministerijai. Suomijos nacionaliniai parkai užima 7300 km², t.y. 730 tūkst. ha arba 2,2% šalies teritorijos. Tarpusavyje parkai labai skiriasi savo dydžiu. Pats didžiausias - Lemmenjoki - užima 2855 km² (285,5 tūkst. ha) plotą, o pats

mažiausias, Iäsinen Suomenlahti - vos 5,2 km² (520 ha). 28 parkai ištrauki i Jungtinį tautų

Nacionalinių parkų ir saugomų teritorijų sąrašą kaip II kategorijos saugomos teritorijos pagal IUCN (Nacionaliniai parkai - aut. past.). Parkuose pagrindinis dėmėsys skiriamas gamtos apsaugai ir rekreacijai. Visa kita praktinė veikla tarnauja pirmosioms dviems. Parkai vaidina svarbū vaidmenį visuo-

menės švietime ir ekologiniame auklėjime. Beveik visi parkai turi lankytųjų centrus, pažintinius-mokomojuosius takus, leidžia bukletus ir brošiūras apie parkų ekosistemas ir jų tyrimus.

Kiekviename parke nužymėta dešimtys kilometrų takų. Tai labai patogu lanktojams, o tuo pačiu ir drausmina juos,

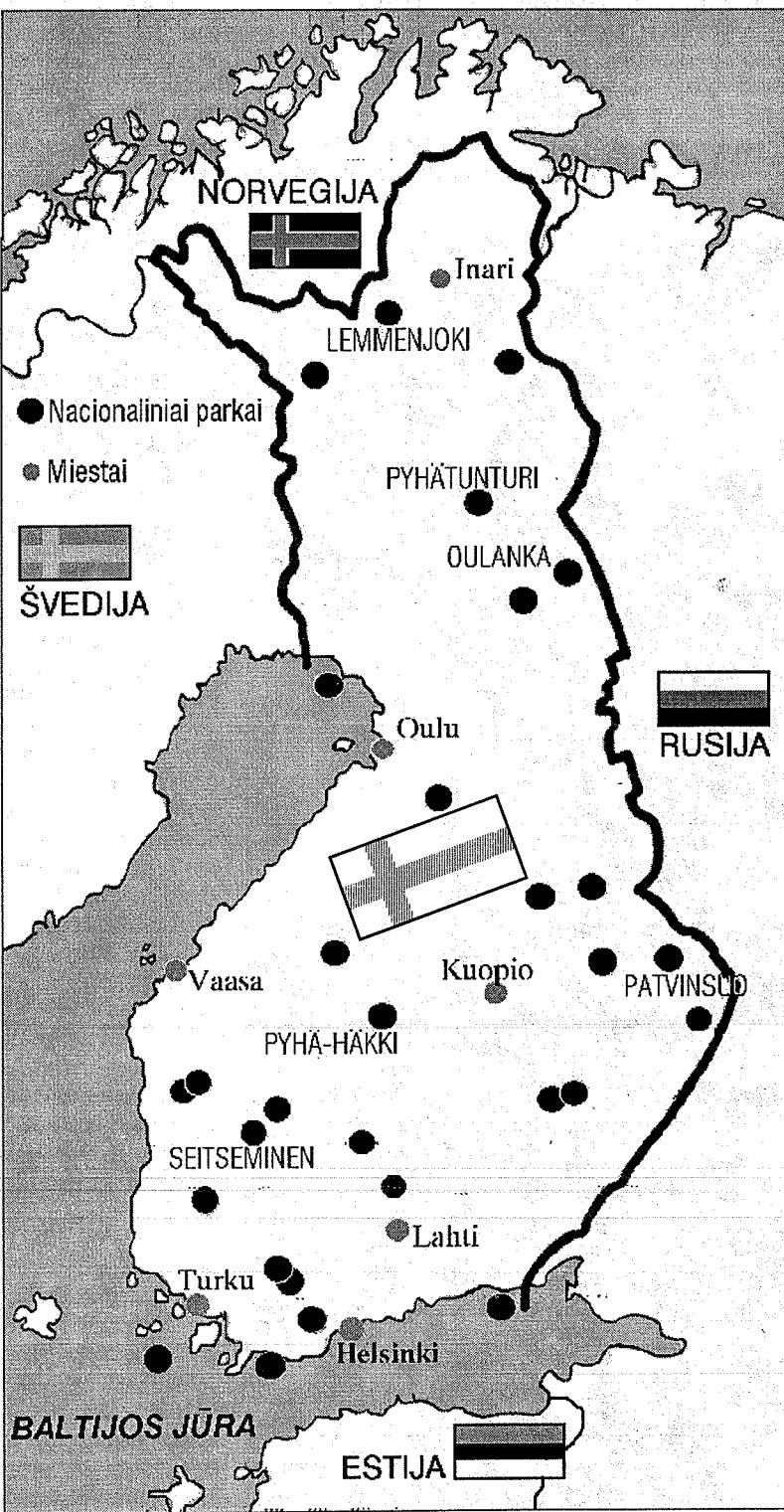
nukreipia nuo tų zonų, kur lankymas nepageidaujamas. Kita Suomijos parkų įžymybė - miško trobelės. Dauguma jų yra nemokamos nakvynės vietos su minimaliu komfortu šalia pagrindinių trasų. Tai labai vilioja trokštančius egzotikos ir tiesioginio salyčio su gamta.

Pyhätunturi nacionalinis parkas

Tai vienas iš trijų parkų, esančių Miškų tyrimo instituto žinioje ir vienas iš dviejų seniausių Suomijos parkų (įsteigtų 1938 m.) 1982 m. jis išplėstas ir užima 43 km² (4,3 tūkst. ha) plotą. Tai didžuliai miškų ir pelkių plotai pietinėje Laplandijoje. Šio parko uždaviniys - išsaugoti geologiskai unikalias kalnų grandines su spygliuočių miškais papédėje. Aukščiausias taškas iškiles 540 m virš jūros lygio. Kalnų grandinė supa lygumos, todėl ji puikiai matoma gana iš toli. Dėl šių kontrastų gamta labai įvairi. Kalnų šlaituose auga augalų rūšys, kurioms tai pati piečiausia arba pati siauriausia riba.

Pati vietovė žymi savo istorija. Senovė lapiai kalnuo laikė šventais. Medžiotojai atvykdavo čia melstis ir aukoti dovanų, kad pasisektų medžioklės ir kad būtų palankūs metai elnių augimui. Kai 1600-aisiais čia atejo krikščionybė, po Pyhänkästeenputous kriokliu vykdavo masinės krikšto ceremonijos.

Šiame parke yra puikios salygos pėsčiųjų žygiams. Kai kuriose zonoje draudžiama lankytis, todėl rekomenduojama keliauti tik pažymėtais takais, kurių ilgis - net 35

(nukelta i 12 p.)

SUOMIJOS NACIONALINIAI PARKAI

(atkelta iš 11 p.)

km, tinkamų keliauti vienais metų laikais. Yra 5 km ilgio pažintinis gamtinis takas vasarą ir 4 km ilgio trasa žiemą. Lankytotų centras turi gamtinę ekspoziciją, video ir skaidrių demonstravimo salę. Parke yra trys stovyklavietės, kuriose galima kurti laužus, dvi miško trobelės nakvynei. Po visą parką išsidėstę įvairaus komforto lygio mokslinių objektas, priklausantis 1992 m.

Patvinsuo nacionalinis parkas

Šis parkas įsteigtas 1982 m. Jis užima 100 km² (10 tūkst. ha) plotą. Nors parką valdo Suomijos miškų ir parkų tarnyba, tačiau jis yra svarbus tarptautinės reikšmės mokslinių objektas, priklausantis 1992 m.

UNESCO įsteigtam Šiaurės Karelijos biosferiniam rezervatui. Ypač svarbios yra pelkių ekosistemos, tačiau nė kiek ne mažiau įdomios senigirės ir Suomunjärvi ežeras parko centre, atspindintis geologinius procesus paskutinio apledėjimo metu. Parkas įsiterpęs tarp dviejų skirtingu miško ekosistemų juostų, todėl augalija čia labai įvairi. Ne mažiau įvairi ir gyvūnija. Ypač gausu bebrų. Viename iš takų galima sutikti rudajį lokį, kuris yra parko sėkmės talismanas. Iš retų paukščių sutinkami gulbė giesmininkė (*Cygnus cygnus*), želmeninė žąsis (*Anser fabalis*), erelis žuvinininkas (*Pandion haliaetus*).

Vietovės tinkamos tiek savarankiškoms išvykoms, tiek žygiams su vadovais. Suoujärvi ežerą juosia 15 km ilgio trasa pėstiesiems. Yra keletas 3-4 km ilgio gamtinių-pažintinių takų. Iš viso parke 55 km nužymėtų takų, devynios stovyklavietės su laužavietėmis ir šešios paprastos stovyklavietės. Sezono metu galima nusisamdyti žygio instruktorių, aplankytи eksposiciją apie parką, išsinuomoti valtis, nusipirkti vienkartinius žvejybos leidimus.

tos kampelis. Tai tikras rojus daugumai gyvūnų rūsių, seniai išnykusiu kitose Europos šalyse.

Pagrindiniai maršrutai drieikiasi išilgai upės slėnio, kur yra didžioji dalis nužymėtų takų ir įvairių kitų paslaugų punktai. Kitose parko dalyse beveik nėra jokių civilizacijos ženklų, išskyruis keletą miško trobelių. Čia netgi takai nėra pažymėti, todėl savaites galima keliauti besigrožint laukine gamta nesutinkant nė vieno žmogaus. Viena iš labiausiai lankomų parko vietų yra Joenkielineno kalnas, nuo kurio atsiveria puikus Lemmenjoki upės slėnio panorama.

Lemmenjoki nacionalinis parkas

Tai didžiausias Suomijos nacionalinis parkas, užimantis 2855 km² (285,5 tūkst. ha) teritoriją. Įkurtas 1956 m. Vėliau buvo plečiamas du kartus - 1971-ais ir 1982-aisiais. Parke šeimininkauja Suomijos miškų ir parkų tarnyba. Parkas pažymėti vienais iš didžiausių nepravažiuojamais ir sunkiai prieinamais laukinės gamtos plotais ne tik Suomije, bet ir visoje Europoje. 70 km per parką teka upė Lemmenjoki, skirdama Maarestauturi ir Viipustunturi kalnagūbrius. Geografinė padėtis lemia skurduką augalijos pasaulį. Didžiojoje dalyje vyrauja tundrų ir miškatundrių augalija. Tačiau upės slėniuose yra itin gražių paprastosios pušies masyvų. Parko pasididžiavimu yra itin stabilios rudujų lokių ir kilniliujų erelių populiacijos. Tankiai gyvenamoje Europoje Lemmenjoki nacionalinis parkas net ir šiandien yra žmogaus beveik nepaliestas gam-

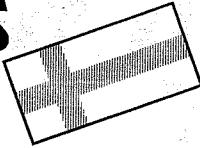
Iš visų Suomijos parkų šis yra artimiausias ANP savo dydžiu - 270 km² (27 tūkst. ha.). Parkas įsteigtas 1956 m., o 1982 ir 1989-ais, išplėstas. Ši, Miškų ir parkų tarnybos saugoma tvarkoma teritorija rytuose ribojasi su su 1992 m. Rusijoje Karelijoje įsteigtu Paanajärvi nacionaliniu parku. Oulanka įkurtas ne tik siekiant išsaugoti ypač turtingas kraštovaizdžio formas, bei rūsių bendrijas, bet ir kaip laukinės, žmogaus ūkinės veiklos beveik nepatyrusios gamtos plotas, labai svarbus natūralių ekosistemų tyrinėjimui ir monitoringui.

Parko ašis yra upė Oulankajoki, plukdanti savo vandenį į Baltąją jūrą. Kartu su savo intakais Kitkanjoki, Savinajoki, Maaninkajoki ir Aventojoki siaurais slėniais išsirėžia į uolas, taip

(nukelta i 13 p.)

SUOMIJOS NACIONALINIAI PARKAI

(aikeita iš 12 p.)

sukurdami daugybę įvairiausių reljefo formų. Pačios upės labai nevienodos. Vienur srūva siauras uolingais kanjonais, kitur išsilieja į žvirgždėtas sietuvas, o vietomis su trenksmu garma į gilias prarajas. Ypač didingi

tingi savo natūraliomis pievomis, kur vis dar galima rasti senų daržinių - jau išnykusios kultūros palikimą. Kiti senosios civilizacijos reliktai - elnių augintojų aptvarai ir miško kirtėjų trobelės. Netgi šiandien elninin-

Yra Kiutaköngäs, Tai-valkögäs ir Jyrävä kriokliai.

Augalija upių slėniuose kur kas vešlesnė nei kitur ir pagal rūšinę sudėtį labiau atitinka piečiau esančių platumų augaliją. Yra nemažai retų rūsių, o taip pat šiaurės ir rytinių kraštų augmenijos, kurių čia baigiasi išplitimo arealas. Daugiau kaip šimtą metų neliesta miškai sukuria laukinio krašto įvaizdį. Šiaurinė parko dalis pasižymi nepraeinamomis pelkėmis, kurios yra tikras rojus čia perintiemis šiaurės vandenų paukščiams. Oulan-kajoki upės slėniai ypa-

kystė užima svarbią vietą parko ūkinėje veikloje.

Viena iš trasų Bear's Ring (Meškos žiedas) yra pats populiariausias Suomijoje pėsčiųjų maršrutas. 64-ri iš 90-ies km eina parko teritorija. Ne mažiau populiarūs yra vandens turistų maršrutai upėmis. Pažintiniai gamtiniai takai yra nuo 1 iki 14 km ilgio. Parkas yra nuolatinis mokslių tyrimų objektas. Parke esanti Oulu universiteto biologinė stotis nuolat vykdė kompleksinį monitoringą bei kitokius tyrimus.

Seitseminen nacionalinis parkas

Šiame Suomijos miškų ir parkų tarnybos tvaromame parke vyrauja spygliuočių miškai. Parkas apima 42 km² (4,2 tūkst. ha) Suomenselkä upės baseino. Kadangi parkas įsteigtas tik 1982 m., čia galima atrasti įvairaus amžiaus medynų.

Pats seniausias yra Multiharju sengirė, neliesta jau nuo 1910-ujų. Tačiau du trečdaliai parko miškų jaunesni nei 100 metų. Tuomet, kai ši teritorija buvo naudojama komercinei miškininkystei, nemažai pelkių buvo nusausinta. Šiuo metu šias ekosistemų bandoma atstatyti.

Visa vietovės istorija tampriai susijusi su miškininkyste, todėl visi šios ūkio šakos reliktai (sielių plukdymo konstrukcijos, kirtėjų trobelės ir kt.) yra saugomi. Kai kuriose parko dalyse stengiamasi išlaikyti senovines gyvulių auginimo fermas naudojant senuosius darbo metodus bei įrangą.

Seitseminen nacionalinis parkas yra ypač svarbus istorinio-ekologinio švietimo sistemoje. Čia įkurtas lankytojų centras turi ne tik ekspozicijas įvairiomis temomis, bet ir rengia skaidrių peržiūras, organizuoja mokomojius žygius po parką. Parke įrengti penki gamtiniai pažintiniai takai. Iš viso parke yra daugiau kaip 50 km pažymėtų takų, septynios stovyklavietės su laužavietėmis, keletas nuomojamų trobelių.

Pyhä-Häkki nacionalinis parkas

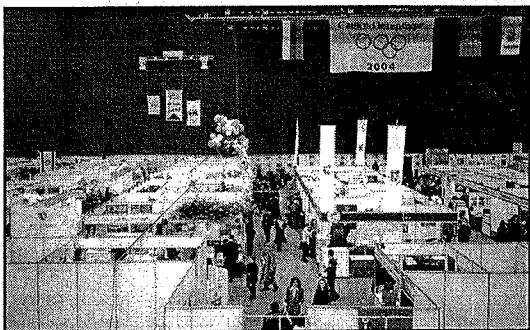
Būdamas dideliu gyventojų tankumu pasižyminčioje centrinės Suomijos dalyje, parkas garsėja savo sengirėmis. Apimdamas tik 12 km² (1,2 tūkst. ha) plotą, parkas yra jauki buveinė gausybei paukščių, vabzdžių ir augalų, jau beveik išnykusiu Suomijoje. Nors parkas įkurtas tik 1956 m., tačiau jau keletą šimtmečių šiuos miškus nikojo tik stichinės nelaimės - gaisrai ir uragai. Lygiai taip pat savame miškas ir afaugdavo. Daugiau kaip 250-ies metų senumo paprastosios pušys čia įprastas dalykas, nors masiniški medyno kritimas būna sulaukus 200 metų. Seniausi parko medžiai mena net XV-ą (!) amžių. Lankytojus ypač žavii milžiniško dydžio pušys ant Mastomäki kalvos.

Pažintiniuose gamtos takuose lankytojai gali susipažinti su sengirėjų ir pelkių ekosistemomis. Vienadieniams žygiams parke skirta 15 km pažymėtų takų, tačiau apsištoti nakynei čia nera kur, o nakvoti miške griežtai draudžiama. Nakvynės namai yra 5-15 km atstumu už parko ribų.

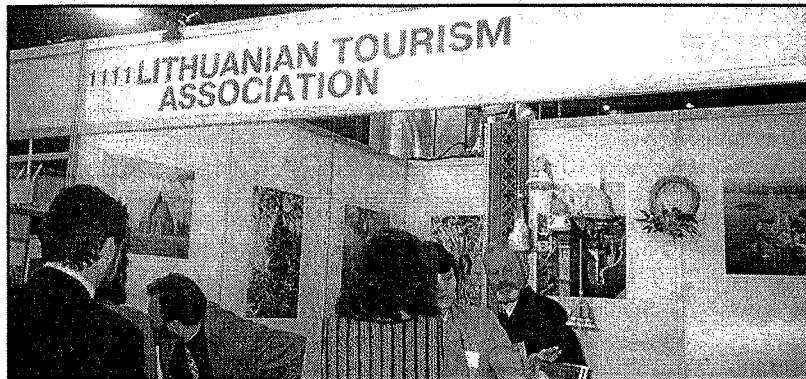

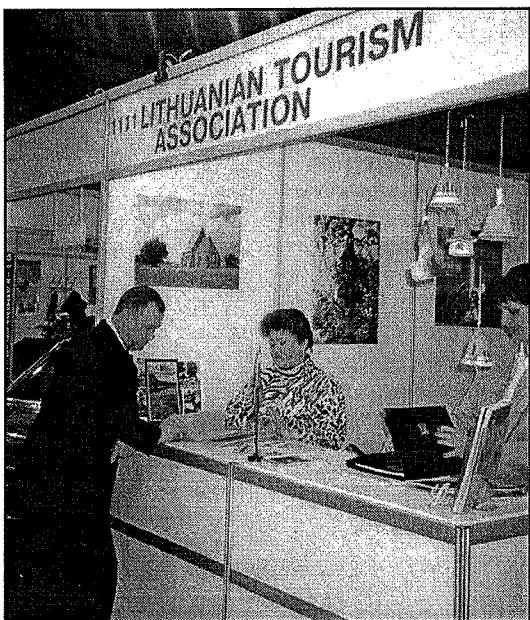
Geros naujienos iš Rusijos

Šiais metais Sankt-Peterburge vyko tarptautinė turizmo mugė. Labai malonu, Lietuvos turizmo

asociaciacijos prezidentas Jonas Ignatonis iš Aukštaitijos nacionalinio parko turizmo ir rekrea-

cijos centru pašiūlė joje dalyvauti. Gaila, kad Lietuvos paviljone negalėjome prekiauti, nes už tai reikėjo papildomai mokėti. Konkurencija buvo didelė, nes jau vien iš Lietuvos vyko daugiau nei trisdešimties turistinių firmų atstovai. Viso buvo apie 2000 paviljonų. Savo šalis atstovavo Graikijos, Tailando, Egipto, Lenkijos ir daugelio kitų šalių turizmo firmos.

Mugė organizavo Sankt-Peterburgo sritis, jos atidaryme dalyvavo ir miesto meras. Vėliau jis aplankė daugelį paviljonų, grožėjosi ir Lietuvos turizmo asociaciijos ekspozicija. Šioje mugėje

Lietuva turėjo itin didelį pasisekimą. Daug peterburgiečių, - ypač vyresnio amžiaus, jaučia nostalgiją Lietuvai, gerai žino mūsų kraštą. Daugelis jau buvo lankęsi Ignalinos apylinkėse, grožėjosi mūsų ežerais. Daug diskutavome dėl įvažiavi-

mo vizų kainos. Sankt-Peterburgo, Maskvos turistinės firmos domėjos mūsų siūlomais maršrutais, kainomis. Šie mūsusitikimai - tai rimtas gárantas sėkmingam tolimesniams bendradarbiavimui.

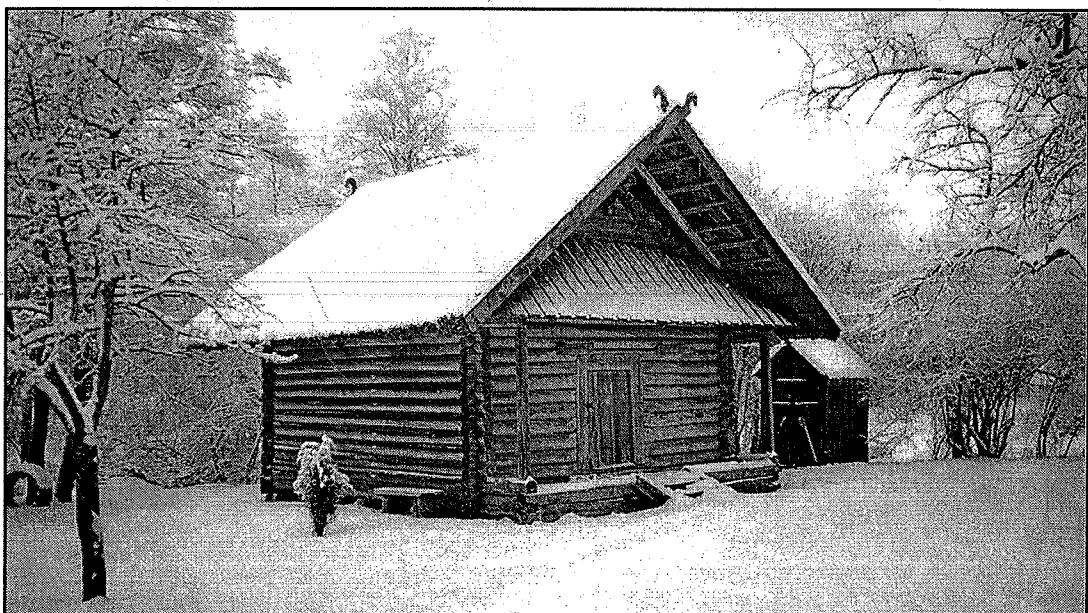
Irena ČEPONIENĖ

NAUJIEJI METAI VAIŠGORIŠKĖJE

Naujametinė naktis. Tylu Minčios ir Ažvinčių girioje. Greit pats vidur-naktis. Tik staiga iš kažkur mišku atplaukia daina. Ką gi čia kas veikia vidury miško siaučiant speigui? Ir dar tokią naktį?..

Vaišgoriškė jau tapo tradicine Lietuvos Žemės ūkio universiteto folklorinio ansamblio "Žemyna" ir turistų klubo "Pilėnai" susitikimo vieta. Jau šeštus metus į Botanikos institutui priklausancią sodybą sutiki Naujujų metų renkasi dabartiniai ir buvę šių (nukelta į 15 p.)

NAUJIEJI METAI VAIŠNORIŠKĖJE

(atkelta iš 14 p.)

kolektyvų nariai. Pasiviečia ir draugus iš kitų folkloro ansamblių, turistų klubų. Pirmaisiais metais susirinko vos keliolika, o dabar prigūža visas penkios dešimtys. Bet vietas visiems užtenka. Pirmieji atvyksta dvi-tris dienas prieš šventę, iškūrena pirkia, nukasa sniegą, pradeda ruošti malakas.

Gruodžio 30-tą tradiciškai kūrenama pirtis. Šokėjai pagal liaudišką pa-protį į naujus metus turime įžengti tiek fiziškai, tiek dvasiškai apsivalė. "Velnius" galima išvaryti kadaginėmis vantomis, o "tamsias" dėmes nuplauна ledinis Bukos vanduo. Tik grįžtant iš eketės reikia būti atsargiems, kad padai prie slenkščio girnapusės "nepriliptų".

Kitas svarbus darbas - pasipuošti miške eglutė. Nors kiekvienais metais vieta keičiamasi, tačiau eglutė visuomet parenka-

ma ant ežero kranto. Šiais metais vietą išsirinkome prie Baluošo ežero. Jei turime laiko, aplankome ir seniau puoštus eglutes. Žaisliukai išsilaiako keletą metų, todėl netgi jau gerokai ugtelejusias eglutes nesunkiai atpažįstame.

Dauguma svečių atvyksta tik paskutinę senųjų metų dieną, todėl darbo užtenka visiems: paruošti ir prinešti pirkion malkų, papuošti kambarius, padengti šventinį stalą. Keletas merginų iš šiaudų daro žaisliukus eglutei. Stebēdamos dirbančias ir tyliai

dainuojančias merginas, tarytum nusikelisi į praetij, kai ilgais vakarais visi šeimos nariai susirinkdavo pirkioje ir imdavosi rankdarbių. Tačiau žaisliukai baigtini ir kol nesutemo, reikia skubeti prie eglutės, ją papuošti, paruošti malkų laužui.

Šventė prasideda apie 20 val. Nors viskas vyks ta pagal nusistovėjusi scenarijų, tačiau kiekvienais metais patiriamasi vis nauji įspūdžiai. Švenčiamo laikydamiesi liaudiškų papročių. Senovėje žmonės švėsdavo tik Kalėdas. Dabar daugumas praleidžia su savo šeimomis, todėl pirmojoje mūsų šventės dalyje atliekamos Kūčių apeigos. Tekantis Bukos vanduo nusineša visas blogas mintis, o savo nuodėmės sudeginame aukurėlyje. Tuomet einame į sodą aplankytis obelaičių ir biltelių. Po to "aušinamas" spanguolinis kisielius. Susikibę rankomis visi bėga ratu aplink troba dainuodami:

"aušk aušk, kisieliau,
važiuok, Motiejau,
šyva kumelaitė,
striuka uodegaitė..."

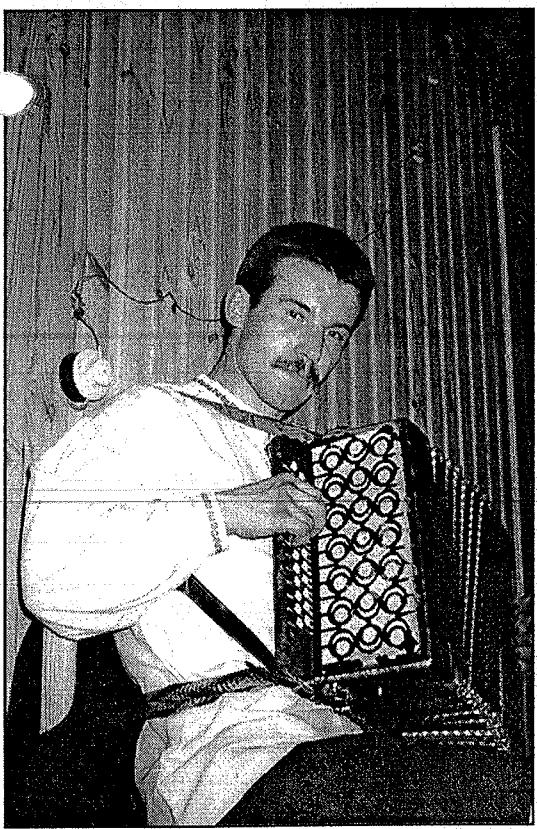
Kai kisielius "atvėsta", jo paragavę visi suėina vidun. Didžiajam kambaryje įvyksta ritulinis duonos, alaus ir obuolių ragavimas. Atsisėdus prie šventinio stalo, pirmiausiai ratu siunciama kūčelė. Kiekvienas, jos ragaudamas, ištaria po palinkėjimą. Pa-

sistiprinę ir padainavę ruošiamės miškan. Apie 23 val. prie eglutės užkuriamas laužas. Bešokdami ir bedainuodami, čia sulaukiame vidurnakčio.

Galbūt šiek tiek nusižengiam liaudiškoms tradicijoms, tačiau neatsisakome išgerti po taurę šampano, atsinešto su savimi. Šokiai, dainos, žaidimai aplink laužą tėsiasi tol, kol baigiasi malkos. Tuomet vėl į Vaišnoriškę. Anksčiausiai sugrūžusieji suspėja naujai padengti stalą, ant kurio jau atsiranda ir mėsos, ir alaus. Tarp kitko, alus ir šampa-

nas - vienintelis alkoholiniai gėrimai šioje šventėje. Užstalėje ilgai neužsibūname - prasidea šokai. Armonika beveik nenutyla iki pat ryto. Grečenikė, gransveras, krakoviakas, šyvis ir daug daug kitų - tikras liaudiškų šokių maratonas. Kai šokėjai šiek tiek nuvargsta, kviečia Kalėdų senį. Jis pasirodo drauge su savo palydove Snieguole. Gauti dovanėlę visai nesunku. Truputis vaidybosa, truputis išradingumo, o kartais užtenka netgi trumpo eileraštuko. Visi lieka patenkinti ir šokiai tėsiasi, kol nebelieka šokančiųjų. Kai paskutinieji grūna miegoti, pirmie-

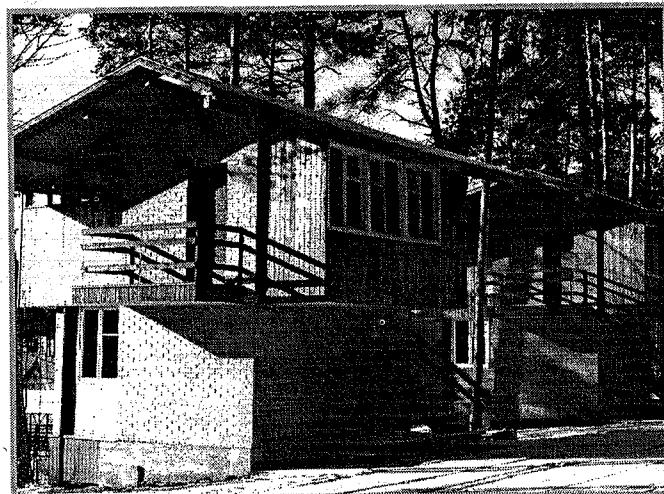

ji jau pradeda ruoštis į kelionę.

Viską sutvarkome taip pat greitai, kaip ir buvome paruošę. Vienus išlydime jau pirmają naujujų metų dieną. Kitį dar pasilieka maudytiški pirtyje. Šiek tiek liūdna skirtis, bet nieko baisaus - kitamet vėl susitiksime.

Linas STANAITIS,
autorius nuotraukos

TURIZMO IR REKREACIJOS CENTRAS

PASLAUGŲ KAINOS VIENAI PARAI

- Dvivietis dviejų kambarių numeris su vonia, WC - 80 Lt
- Dvivietis kambarys su vonia, WC - 50 Lt
- Nakvynė dviviečiame kambarje vasariniame namelyje - 8-12 Lt
- Nakvynė 3-viečiame kambarje vasariniame namelyje - 9-10 Lt
- Nakvynė apšildomame korpuose dviviečiame kambarje - 12 Lt
- Nakvynė apšildomame korpuose triviečiame kambarje - 10 Lt
- Nakvynė apšildomame korpuose keturviečiame kambarje - 9 Lt

 Valties nuoma parai - 15 Lt, valandai - 2 Lt

 Stalo tenisas 1 valandai - 1 Lt

 Slidės su batais parai - 2 Lt, 1 val. - 0,6 Lt

 Garinė pirtis 1 val. - 25 Lt, vakarui - 50 Lt

 Ekskursijų vadovas 1 val. - 12 Lt

 Instruktorius žygiui 1 val. - 5 Lt,
parai su nakvynė - 40 Lt

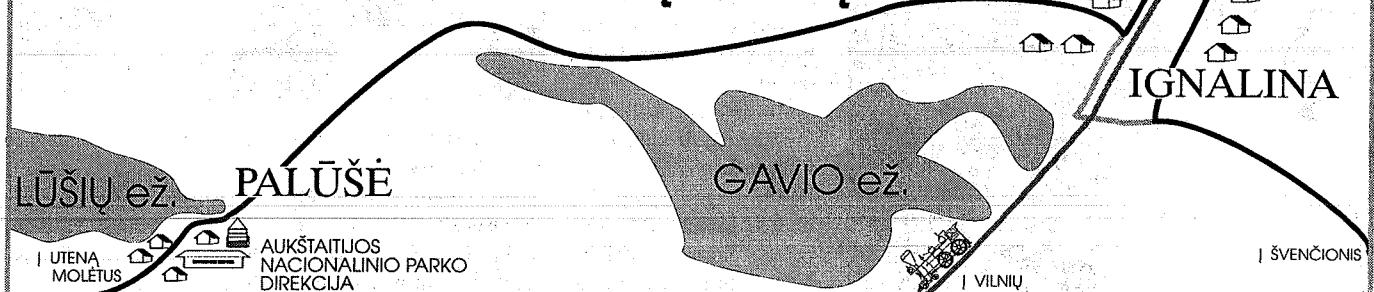
 Nuomojamas turistinis inventorius

 Pasivažinėjimas arkliais 1 žmogui - 2 Lt

 Nuomojamos patalpos konferencijoms,
seminarams, vestuvėms ir kitiems renginiams

Tel. 8-229 52891, 47430, Palūšė

APLANKYKIME AUKŠTAITIJOS NACIONALINĮ PARKĄ

Redakcijos adresas: Palūšė 4759, Ignalinos rajonas,
Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.

Redaktorė Dalia SAVICKAITĖ

Dailininkė Irena Šimonienė

Viršelio nuotraukos Algirdo Panavo

Leidėjas: Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.
SL 516a.

LADAKALNIS

Maketavo Andrius Surgailis
Spausdino UAB "Utenos spaustuvė"
1997 m. Užsak. Nr. Tiražas 1000 egz.
Kaina sutartinė